

ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΣΥΜΑΪΚΩΝ ΕΚΔΟΣΕΩΝ
ΥΠΟ ΤΗΝ ΑΙΓΙΔΑ ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΣΥΜΑΙΩΝ «ΠΑΝΟΡΜΙΤΗΣ»

Τ Α Σ Υ Μ Α Ϊ Κ Α

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ

ΤΟΜΟΣ Δ΄

ΕΙΣ ΜΝΗΜΗΝ
ΑΛΕΞ. Σ. ΚΑΡΑΝΙΚΟΛΑ

ΑΘΗΝΑ 1984

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΕΣ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΑ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑΤΑ

Δωδεκανησιακά Χρονικά. 'Ετησία περιοδική έκδοσις Στέγης Γραμμάτων καὶ Τεχνῶν Δωδεκανήσου. Τόμος Δ'-1975, 'Αθήναι 1978, σελ. 351. Τόμος Ε'-1976, 'Αθήναι 1978, σελ. 381. Τόμος ΣΤ'-1977, 'Αθήναι 1979, σελ. 382. Τόμος Ζ'-1978, 'Αθήναι 1979, σελ. 411. Τόμος Η', 'Αθήναι 1983, σελ. 353. Τόμος Θ', 'Αθήναι 1983, σελ. 315.

'Αποτελεῖ ἀξιόλογο γεγονός ἡ χρονικὴ ἀποκατάστασις τῆς ἐκδόσεως τῆς ἐτήσιου ἐπιστημονικοῦ περιοδικοῦ τῆς Στέγης Γραμμάτων καὶ Τεχνῶν Δωδεκανήσου, ποὺ φιλοξενεῖ ἐργασίες ἱστορικοῦ, φιλολογικοῦ καὶ λαογραφικοῦ κυρίως χαρακτηρὰ ἀπὸ ὅλα τὰ νησιά μας, τις ὁποῖες ὑπογράφουν παλιοὶ δόκιμοι ἐρευνητὲς καὶ νεοεμφανιζόμενα ὀνόματα στὸν χῶρο τῆς δωδεκανησιακῆς ἐρευνας. 'Ετσι ἀπὸ τὴν προηγούμενη ἐκδόσει τῶν «Συμμετρίων» (1977) ἔχουμε τὴ χαρὰ νὰ παρουσιάσουμε 6 τόμους τῶν «Δωδεκανησιακῶν Χρονικῶν», μὲ μελέτες ποὺ λιγότερο ἢ περισσότερο συμβάλλουν στὴν προβολὴ καὶ τὴ διερεύνηση τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τοῦ γῆδς τῶν νησιῶν μας. Σημειώνουμε ἐδῶ ἐνδεικτικὰ μερικὲς ποὺ προκάλεσαν τὸ ἐνδιαφέρον μας ἢ ἀναφέρονται στὸ νησί μας :

Α'. ΙΣΤΟΡΙΑ : Παντελῆ Καστρούνῃ: 'Η ἱστορία τοῦ Δωδεκανησιακοῦ 'Αγῶνος εἰς τὴν Αἴγυπτον 1912 - 1925 (Δ', σσ. 222 - 314· προλογίζει ὁ Μιλτιάδης Λογοθέτης). Γ.Θ. Βεργωτῆ: 'Ιστορικά τινα περὶ τῆς δράσεως τῶν ἐτεροδόξων εἰς τὴν ἱερὰν Μητρόπολιν Ρόδου (Ε', σσ. 253-270). 'Εμμαν. Μ. Καριώτης: Συμπληρωματικὲς σελίδες τῶν ἀγώνων γιὰ τὴ διάσωσι καὶ ἐπικύρωσι τοῦ καθεστώτος τῆς Μακτοῦ Δωδεκανήσου (Στ', σσ. 32 - 54). Νικ. Α. Φορρόπουλου: Δημήτριος Ι. Θέμελης, ὁ Πάτρις ἀγωνιστὴς Φιλικὸς (ὅπ. παρ., σσ. 75 - 141). 'Εμμαν. Δ. Μπακίρης: 'Εσωτερικὴ ἱεραποστολὴ τῆς 'Εκκλησίας Ρόδου στὰ χρόνια τῆς ἰταλοκρατίας (Ζ', σσ. 48 - 66). Πλάτ. Κυπριώτης: Οἱ ἐνέργειες τῆς Δημογεροντίας Ρόδου κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς ἰταλικῆς κατοχῆς 1912 - 14 (ὅπ. παρ., σσ. 173 - 233). Μιλτ. 'Ιακ. Λογοθέτης: 'Η συμβολὴ τοῦ Θεοδώρου Δ. Μοσχονᾶ στὸ Δωδεκανησιακὸν ἀγῶνα κατὰ τὴ διάρκειαν τῆς παραμονῆς του στὴν 'Αγγλίαν 1918 - 1922 (ὅπ. παρ., σσ. 237 - 256). Μιλτ. 'Ι. Λογοθέτης: Οἱ Δωδεκανήσιοι στὸν Κοινοβουλευτικὸν βίον τῆς 'Ελλάδας 1821 - 1981 (Η', σσ. 9 - 218). Θ. Χρυσανθόπουλου: Σημείωμα ἐπὶ τῶν ζητημάτων ἀρμοδιότητος γραφείων ἐξωτερικῶν ὑποθέσεων Διοικήσεως Δωδεκανήσου, 1948 (Θ', σσ. 9 - 58). Πλάτ. Κ. Κυπριώτης: 'Η δράσις τῶν Δημογερόντων τῆς 'Ελληνικῆς 'Ορθοδόξου Κοινότητος Ρόδου κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς ἰταλικῆς Κατοχῆς 1912 - 1914 (ὅπ. παρ., σσ. 95 - 136). Μιλτ. 'Ι. Λογοθέτης: Τὸ ἐμπόριο στὶς Νότιες Σποράδες κατὰ τὰ τελευταῖα χρόνια τῆς Τουρκοκρατίας (ὅπ. παρ., σσ. 137 - 166).

Β'. ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ: Μηνᾶ 'Αλ. 'Αλεξιάδης: 'Η λαογραφικὴ κληρονομία τῆς Καρπάθου (Δ', σσ. 192 - 209). 'Ι. Π. Γεωργίου: Λαογραφικὰ Λέρου (Ε', σσ. 151 - 206). 'Ι. Μ. Χατζηφώτης: Μαρτυρίαι γιὰ τὸ δημόσιον καὶ ἰδιωτικὸν βίον τῶν

Συμμάτων, συμβολή δεύτερη (δπ. παρ., σσ. 308 - 331). Το ὅ ἴδιον: Ἐθίμα τῆς Νέας Τρίτης στὸ νησί τῆς Πάτμου (Η', σσ. 271 - 283).

Γ'. ΓΛΩΣΣΟΛΟΓΙΑ-ΤΟΠΩΝΥΜΙΑ: Michael Herzfeld-Brian Joseph, Γύρω ἀπὸ δυὸ μορφές στὴ ροδίτικὴ διάλεκτο: ὄχλος καὶ ὄχνος (Δ', σσ. 210 - 216). Χρ. Ἰ. Παπαχριστοδούλου: Συμβολή στὸ τοπωνυμικὸ τῆς Ρόδου (Ε', σσ. 9 - 96). Η. Seiler (μτφρ. Κ. Μηνᾶ): Τὸ πρόβλημα τῶν λεγομένων διπλῶν μὲ ἰδιαίτερη ἀναφορὰ σὲ μερικὲς δωδεκανησιακὲς διαλέκτους (δπ. παρ., σσ. 207 - 233). Παντ. Καμᾶ: Ἀνασκευὴ λαθῶν τοπωνυμίων Τήλου (Ζ', σσ. 234 - 236).

Δ'. ΠΑΙΔΕΙΑ: Γ. Θ. Βεργωτῆ: Ὁ κώδιξ 24 τοῦ Ἱστορικοῦ Ἀρχείου Δωδεκανήσου καὶ ἡ ἐκπαίδευσις εἰς τὴν νῆσον Σύμην (Δ', σσ. 182 - 191). Το ὅ ἴδιον: «Βενετοκλείου» Γυμνασίον παραλειπόμενα (Ε', σσ. 271 - 286). Γ. Θ. Βεργωτῆ: Ὁ Διδασκαλικὸς Σύλλογος «Ὁ Κλεόβουλος» (Στ', σσ. 55 - 74). Μιχ. Σκανδαλίδης: Ἡ συμβολὴ τῆς Παιδαγωγικῆς Ἀκαδημίας Ρόδου στὰ 30 χρόνια ἐλευθέρου βίου τῆς Δωδεκανήσου καὶ τὸ παιδαγωγικὸ ἔργο τοῦ πρώτου Διευθυντῆ καὶ διοργανωτῆ τῆς Ἀντωνίου Ἰσχυρόν (δπ. παρ., σσ. 155 - 166). Πλάτ. Κ. Κυπριώτης: Οἱ Βενετοκλείς καὶ τὸ Βενετοκλεῖον (δπ. παρ., σσ. 353 - 368). Κώστα Τσαλαχούρης: Τὸ χρονικὸ τῆς ἱδρύσεως τῆς Σαντραπείας Ἀστικῆς Σχολῆς στὸ Καστελλόριζο (Ζ', σσ. 141 - 172). Νικολ. Α. Φορβόπουλου: Δανιὴλ Κεραμεύς, ὁ Διδάσκαλος καὶ Σχολάρχης τῆς Πατμᾶδος Σχολῆς (δπ. παρ., σσ. 297 - 363). Ἐμμ. Δαν. Μπακίρης: Οἱ ἐκκλησιαστικὲς ἐπιτροπὲς καὶ τὰ γράμματα στ' Ἀφάντου ἀπὸ τὸ 1858 - 1912 (Η', σσ. 219 - 250). Γ. Θ. Βεργωτῆ: Ἡ συμβολὴ τῆς οἰκογενείας Π. Καζούλη στὴν ὁμαλὴ λειτουργία τῶν Σχολείων τῆς Νήσου Ρόδου (δπ. παρ., σσ. 289 - 310). Το ὅ ἴδιον: Ἡ ἐκπαιδευτικὴ ἐπιτροπὴ τῆς Κοινότητος Ρόδου 1900 - 1911 (Θ', σσ. 175 - 196).

Ε'. ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ-ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ: Eva B. Antoniou, Ἐπισκόπηση τῆς Χάλκης τῆς Δωδεκανήσου κατὰ τὴν ἀρχαιότητα (Ε', σσ. 97 - 150). Μιχ. Ἐμμ. Ἀρφαρᾶ: Βυζαντινὴ Ἀρχιτεκτονικὴ καὶ Λαϊκὴ παράδοση (Ἐκκλησιαστικὰ τῆς Ρόδου), (Στ', σσ. 210 - 272). Ρένα Διὰκοσταμάτιου-Φρόσω Κομνηνοῦ: Παλάτι Μ. Μαχίστρου, κριτικὴ ἀναστήλωσης (Θ', σσ. 197 - 226).

ΣΤ'. ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ-ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ: Ἰ. Μ. Χατζηφώτης: Τὸ «Ἀνακάλυμμα τῆς Κωνσταντινούπολης» καὶ ἡ πολιτιστικὴ ἐνότητα τοῦ ἐλληνικοῦ νότου (Κρήτη-Δωδεκανήσος-Κύπρος), (Δ', σσ. 326 - 330). Το ὅ ἴδιον: Λόγιον τῆς Δωδεκανήσου (Μανουὴλ Γεδεών-Ἰωάννης Λογοθέτης), (Ε', σσ. 234 - 252). Χάρη Μιχ. Κουτελάκης: Ροδίτικη κληρονομία: Στιχουργήματα-Ἐπιγράμματα-Ἐνθυμήσεις (Στ', σσ. 142 - 152). Ἐμμ. Σ. Κιαπόκας: Ἡ συμβολὴ τῆς Κῶ στὴν ἐλληνιστικὴ ποίηση (δπ. παρ., σσ. 167 - 179). Ἰ. Μ. Χατζηφώτης: Τὰ ἐλευθέρια τῆς Δωδεκανήσου στὴ δημοτικὴ καὶ λόγια ποίηση τῶν νησιῶν μας (Ζ', σσ. 119 - 140). Fr. Vincenz (παρουσίαση Ἀμάντας Φώσκολου-Χάρη Κουτελάκη): Μιά ἐπίσκεψις στὸ νησί Τήλος (Θ', σσ. 75 - 94). Ἐλπιν. Νικολοῦδάκης: Ἡ κατὰ Στράβωνα περιγραφὴ τῶν Βορείων Σποράδων τῆς Ρόδου καὶ τῆς Κῶ (δπ. παρ., σσ. 227 - 242).

Ζ'. ΔΙΑΦΟΡΑ: Ἰ. Μ. Χατζηφώτης: Ἀββακοῦμ μοναχὸς Λαυριώτης (ὁ «ἀνυπόδητος») ἀπὸ τῆ Σύμης Δωδεκανήσου (1895 - 1978), (Θ', σσ. 167 - 174).

Περιέχονται ἀκόμη κι ἄλλες ἐργασίες ποικίλου περιεχομένου, νεκρολογίες, βιβλιοκρισίες, χρονικά κλ.π. Τὴν ἐπιμέλεια τῶν «Δωδεκανησιακῶν Χρονικῶν» ἔχουν οἱ συμπατριῶτες μας κ. Χ. Παπαχριστοδούλου, Ε. Παπαμανώλης καὶ Μ. Λογοθέτης.

*Καρπαθιακαὶ Μελέται. Ἑπιστημονικὴ περιοδικὴ ἔκδοσις Ἑταιρίας Καρπαθιακῶν Μελε-
τῶν. Τόμος Α' - Ἀθήναι 1979, σελ. 404. Τόμος Β' - Ἀθήναι 1981, σελ. 390.*

Ἐνα νησί μὲ τὸ πλούσιον ἱστορικόν, πατριωτικὸ καὶ λαογραφικὸ παρελθὸν τῆς Καρπάθου ἔχει πολὺ ὕλικόν γιὰ νὰ τροφοδοτήσῃ ἓνα ἐπιστημονικὸν περιοδικὸν σύγγραμμα σὰν τὶς «Καρπαθιακὰς Μελέτας», ποὺ οἱ δύο πρῶτοι τόμοι τοὺς ἔκαναν ἄριστη ἐντύπωση γιὰ τὸ ὑψηλὸ ἐπιστημονικὸν τοὺς ἐπίπεδον καὶ τὴν ποικιλίαν τῶν περιεχομένων τοὺς. Τὴν ἐπιτροπὴν ἐκδόσεως τοῦ περιοδικοῦ ἀποτελοῦν καταξιωμένες μορφές ἀπὸ τὸν πνευματικὸν κόσμον τῆς Καρπάθου, ὁ διαπρεπὴς Καθηγητὴς κ. Ε. Γ. Πρωτοψάλτης καὶ οἱ Ἑ. Ι. Κωνσταντινίδης, Καθηγητὴς τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς Ἀθηνῶν, Ν. Ι. Κόνσολας, Καθηγητὴς τῆς Παντείου, Μ. Α. Ἀλεξιάδης, Βοηθὸς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς Πανεπιστημίου Ἰωαννίνων καὶ Ε. Γ. Διακονγιάννης, Ὀδοντίατρος. Τὰ «Συμμετρίαι» χαιρετίζουν μὲ ἀγάπη τὴν ἔκδοσιν τῶν «Κ. Μ.» καὶ εὐχονται νὰ εἰναι καλοτάξιδες. Σημειώνουμε στὴ συνέχεια τὰ περιεχόμενα τοῦ Α' καὶ τοῦ Β' τόμου:

Α'. ΤΟΜΟΣ: Γ. Μιχαηλίδου - Νουάρου: Ἐξ ἀποφάσεις τοῦ Πνευματικοῦ Δικαστηρίου Καρπάθου. Ν. Τωμαδάκης: Ὁ ἀποικισμὸς Καρπαθίων εἰς Μικράσιαν καὶ τὸ Ἀιδίνι. Σ. Ἀγαπητίδης: Οἱ οἰκονομικὲς δραστηριότητες στὶς παροιμίες τῆς Κοινότητος Ὀλύμπου Καρπάθου. Δ. Σ. Λουκάτου: «Οἰκεία βιώματα» στὶς καρπαθιακὰς ἀφηγήσεις παραμυθιῶν. Δ. Α. Κρεκούκι: Οἱ ἀρρώστειες καὶ οἱ διάφοροι τρόποι θεραπείας τοὺς στὸ λαὸ τῆς Καρπάθου. Κ. Παζαρτζή: Τὸ ἀπελευθερωτικὸν κίνημα τῆς Καρπάθου τοῦ 1944. Σίμωνας Καρᾶ: Ἡ Κάρπαθος καὶ τὰ τραγούδια τῆς. Κ. Μηνᾶ: Ἡ ναυτικὴ ὁρολογία τῆς Καρπάθου. Μ. Α. Ἀλεξιάδης: Καρπαθιακὰ παραμύθια (μὲ σύντομα σχόλια Μ. Γ. Μερακλή). Ἰ. Μ. Χατζηφώτης: Ὁ ἡγούμενος τῆς Ἱ. Μ. Πανορμίτου ἀρχιμ. Ἡσαΐας ἀπὸ τὴν Ὀλυμπο Καρπάθου (1874 - 1878). Χ. Κουτελάκης: Τέσσερα ἱστορικὰ ἐγγράφα γιὰ τὴν ἐπαναστατημένη Κάρπαθο (1829). Ε. Π. Περσελῆ: Ἀπόστολος Παπαϊωάννου, Μητροπολίτης Αἰνίου, ὁ ἀπὸ Καρπάθου καὶ Κάσου (1950 - 1974). Ε. Γ. Χαρκόπου: Ποιμενικὴ ζωὴ Μεσοχωρίου Καρπάθου. Κ. Ι. Χαλκιά: Γερμανὸς Μονιούδης ἢ Μονοδιάδης, Μητροπολίτης Καρπάθου καὶ Κάσου (1912 - 1940). Ε. Ι. Κωνσταντινίδου: Ἀνέκδοτος Ἐπισκοπικὸς Κατάλογος Καρπάθου. Π. Ι. Καμηλάκης: Λαογραφικὴ καὶ γλωσσικὴ βιβλιογραφία Καρπάθου καὶ Κάσου.

Β'. ΤΟΜΟΣ: Ἑ. Γ. Πρωτοψάλτης: Ἡ ἐθνικὴ ἀντίστασις τῶν Καρπαθίων κατὰ τὴν Ἱταλοκρατίαν. Δ. η. μ. Α. Κρεκούκι: Ἀρχαιοπινῆ δνόματα φυτῶν στὰ γλωσσικὰ ἰδιώματα τῆς Καρπάθου. Παν. Χρ. Νούτσου: Ἰωάννης ὁ Καρπάθιος, Πυθαγορισμὸς καὶ χριστιανικὸς ἀσκητισμὸς. Μηνᾶ Ἀλ. Ἀλεξιάδης: Συμβολὴ στὴν ἔρευνα τοῦ καρπαθιακοῦ αἰνίγματος. Ἑμμανουὴλ Μ. Μελεᾶ: Νέα στοιχεῖα γιὰ τὴ Μινωικὴ ἀποίκισιν τῆς Καρπάθου. Ἰ. Μ. Χατζηφώτης: Ὁ Μοναχισμὸς στὴν Ἱ. Μ. Μητρόπολιν Καρπάθου-Κάσου. Χ. Ι. Παπαχριστοδούλου: Ἡ δράσις δύο Ρωδίων ἀγωνιστῶν στὴν Κάρπαθο καὶ Κάσον κατὰ τὸν ἱερὸν ἀγῶνα τῆς Ἑθνικῆς Ἀνεξαρτησίας. Μηνᾶ Γ. Γεωργιάδης: Τὸ «μυανέλντι». Ἐνα παρχαλιανὸν ἔθιμον τῆς Καρπάθου. Κων. Ἰ. Χαλκιά: Τὸ ἔθιμον τῶν ἐκκλησιαστικῶν πλειστηριασμῶν εἰς τὸ χωρίον Σπῶα Καρπάθου. Μιχαήλ Π. Χιώτης: Ὁ Μιχαὴλ Γ. Φιλιππίδης καὶ τὸ ἀρχεῖον τοῦ. Φωτεινῆς Καραγεώργη - Χαλκιά: Κοινωνικὴ καὶ οἰκονομικὴ ἀνάπτυξις τῆς νήσου Καρπάθου. Ἑ. Γ. Πρωτοψάλτης: Ἡ τύχη τῶν Νοτίων Σποράδων κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν καὶ μετ' αὐτήν.

Ἡ ὅλη τῶν δύο τόμων συμπληρῶνεται μὲ σύμμικτα, χρονικά, νεκρολογίες καὶ βιβλιο-

κρίσεις. Πρόκειται για σπουδαία προσφορά στον γενέθλιο τόπο, αλλά και σημαντική συμβολή στη δωδεκανησιακή έρευνα.

Τὰ Κωακά. Έτήσια περιοδική Έκδοση ιστορικής - λαογραφικής-λογοτεχνικής ἑλης τοῦ Πνευματικοῦ Ὁμίλου Κώων «Ὁ Φιλητᾶς». Τόμος Α΄ - Ἀθήνα 1980, σελ. 86. Τόμος Β΄ - Ἀθήνα 1981, σελ. 223.

Με τὸν δεύτερο τόμο του καὶ τὴ σωστὴ κατανομὴ τῆς ὕλης (δόθηκαν τὰ λογοτεχνικά κείμενα σὲ παράρτημα) ἀπέκτησαν τὰ «Κωακά» τὸν αὐστηρὰ ἐπιστημονικὸν χαρακτήρα ποὺ πρέπει ν᾿ ἔχει μιὰ ἔκδοση τοῦ εἴδους. Ἀλλὰ καὶ στὸν πρῶτο τόμο βρίσκουμε ἀξιόλογο λαογραφικὸ ὕλικὸ καὶ κατατοπιστικὲς μελέτες, ποὺ συνδέουν τὰ «Κωακά» μετὶ τῆς ρίζης, ὅπως τοῦ Καθηγητῆ τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἰωαννίνων κ. Γεώργιου Καραμπέτη «Ἱπποκρατικὴ Γραμματεία καὶ Ἱπποκράτης», τοῦ γιατροῦ κ. Μύωνα Παπαχρήστου «Γιὰ νὰ γνωρίσουμε τὸν Ἱπποκράτη» καὶ τοῦ φιλόλογου κ. Μανόλη Κιαπὸκα «Ἡ θέση τοῦ Φιλητᾶ στὴν ἀλεξανδρινὴ φιλολογία καὶ ποίηση».

Στὸν δεύτερο τόμο δεσπόζει ἡ ἐργασία τοῦ Νικολάου Ἀθ. Ζάρακα γιὰ τὰ τοπωνύμια τῆς Κῶ. Ἀξιόλογη εἶναι ἡ μελέτη τοῦ κ. Ἡρακλῆ Μ. Καραναστάση γιὰ τὰ προικοσύμφωνα, καθὼς καὶ τὸ πόνημα τοῦ δικηγόρου κ. Βασίλη Σ. Χατζηβασιλείου, στὸν ὅποιο ἀνήκει καὶ ἡ γενικὴ ἐπιμέλεια τῶν «Κωακῶν», γιὰ τὰ δημοσιονομικά τῆς Κῶ ἀπὸ μαρτυρίες ἐπιγραφῶν (1100 π.Χ. - 160 π.Χ.). Ἀκόμη θὰ σταθοῦμε στὴ μικρὴ ἐργασία τοῦ ἀρχιτέκτονα κ. Ἡλίου Ι. Καματερό γιὰ τὸ Ἀσφενδίου σὰν παραδοσιακὸ οἰκισμὸ, γιὰτὶ ἐκτός ἀπὸ τὸ πληροφορικὸ μέρος καὶ τὰ σχέδια, παρουσιάζει γόνιμο προβληματισμὸ.

Ἡ ὕλη συμπληρώνεται μετ' ἄρθρου τοῦ περιοδικοῦ γιὰ τὴ ρύπανση τοῦ περιβάλλοντος καὶ λογοτεχνικὲς συνεργασίες διαφόρων. Αὐτὸ δὲν συμβαίνει μετὰ κανένα ἀπὸ τὰ ἐπιστημονικά περιοδικὰ τῆς Δωδεκανήσου καὶ θὰ τὸ ἀντιλαμβανόμεσταν μόνο ἂν οἱ λογοτέχνες τοῦ νησιοῦ δὲν ἐβρίσκαν ἄλλου διέξοδο. Ξέρουμε ὅμως ὅτι στὴν Κῶ ἐκδίδεται ἡ «Παραμεθόριος», ὅπως στὴ Ρόδο «Ὁ Δρόμος», λογοτεχνικά περιοδικὰ μετὰ σύγχρονη πνοὴ καὶ σοβαρὸ ἐπίπεδο. Ἀς μᾶς ἐπιτραπῇ, γι' αὐτὸ, ἡ παρατήρηση ὅτι τὰ «Κωακά» πρέπει ν' ἀφιερωθοῦν ἐξ ὁλοκλήρου στὴν ἐπιστῆμὴ καὶ ν' ἀφήσουν τὴ λογοτεχνία γι' ἄλλα ἔντυπα. Ἀλλωστε ἡ Κῶς παρουσιάζει τόσο πλούσιο ἐνδιαφέρον γιὰ τὴν ἔρευνα, ὥστε μιὰ ἔκδοση σὰν τὰ «Κωακά» νὰ γεμίζει χωρὶς κόπο τὶς σελίδες τῆς.

Πρέπει νὰ χαιρέτισουμε τὴν ἔκδοση καὶ τῶν «Κωακῶν» καὶ νὰ τοὺς εὐχρηστοῦμε ὁλοψυχα καλὴ σταδιοδρομία. Τὴ συντακτικὴ τους ἐπιτροπὴ ἀποτελοῦν οἱ κ. Γιάννης Ἰωαννίδης, Πόπη Σακελλάρη καὶ Μανόλης Καβούκλης, ποὺ εἶναι ἄξιοι μαζὶ μετὰ τὸν κ. Χατζηβασιλείου θερμῶν συγχαρητηρίων.

Καλυμνιακά Χρονικά. Έκδοση Ἀναγνωστηρίων Καλύμνων «Αἱ Μοῦσαι» (σὲ σχῆμα 4ο). Τόμος Α΄ - Ἀθήνα 1980, σελ. 158. Τόμος Β΄ - Ἀθήνα 1981, σελ. 206. Τόμος Γ΄ - Ἀθήνα 1982, σελ. 220.

Μετὰ τὰ «Καλυμνιακά Χρονικά» ἀπέκτησε κ' ἡ εὐαγγελὴ Κάλυμνος τὸ πνευματικὸ καὶ ἐπιστημονικὸ τῆς βῆμα μετὰ τὴ μορφή τῶν παλιῶν ἡμερολογίων, ποὺ παρεῖχαν σύμμικτη ὕλη, ἔνωσαν τὸ χθὲς μετὰ τὸ σήμερον. Τὸ σχῆμα, ἡ διάταξις τῆς ὕλης κ.λπ. προσδίδουν στὰ «Καλυμνιακά Χρονικά» μιὰν ἰδιαιτερότητα. Κι ἐδῶ βέβαια ἰσχύουν ὅσα παραπάνω σημειώσαμε γιὰ τὰ «Κωακά», ὥστόσο ἡ δομὴ καὶ διάρθρωσις τοῦ περιοδικοῦ εἶναι δύσκολο νὰ ἐπιτρέψουν μιὰν αὐστηρότερη ἀμιγῆ ἐπιστημονικὴ μορφή, ποὺ εὐκόλως μποροῦν νὰ πετύχουν τὰ «Κωακά». Ἔτσι κ' οἱ ἀναδημοσιεύσεις ποὺ ἀπαντοῦν στὰ «Καλυμνιακά Χρονικά»

δεν ξενίζουν, καθώς δένουν με το σύνολο που, όπως πιο πάνω σημειώθηκε, αποτελεί γέφυρα του χθές με το σήμερα.

Στον πρώτο τόμο δεσπόζει η λογοτεχνική προσφορά παλαιών και νέων πνευματικών ανθρώπων της Καλύμνου και παρέχεται ανάγλυφο το ζωντανό παρόν του πνευματικού κόσμου του νησιού, που το σφρίγος του είχαμε την ευκαιρία να γνωρίσουμε εκ του σύνεγγυς στο Γ' Συμπόσιο Δωδεκανήσου, που το 'Αναγνωστήριο οργάνωσε τον Αύγουστο 1983 στην Κάλυμνο με τη συνεργασία της Στέγης Γραμμάτων και Τεχνών Δωδεκανήσου και με τη συμμετοχή των υπολοίπων επιστημονικών φορέων των νησιών μας.

Στον δεύτερο τόμο των «Καλυμνιακών Χρονικών» ξεχωρίζουμε τα μελετήματα: Πρεσβυτ. Γεωργίου Χαράμαντᾶ: Δυό ιστορικά έγγραφα άφορώντα την εκκλησιαστική ζωή της Χώρας Καλύμνου κατά τα έτη 1868 και 1892. Χάρη Κουτελάκη: Τα έλαιωτριβεία της Καλύμνου και η διαμάχη της Μονής του 'Αγίου Ιωάννου Θεολόγου Πάτμου με τη Μονή του 'Αγίου Παντελεήμονα Τήλου. Άλεξάνδρου Σ. Καρανικόλα: Μανουήλ Γεδεών ο 'Αρχων. Γιώργη Ν. Κουκούλη: Η 'Ομοπολιτεία της Κώ και της Κάλυμνας. Περιέχονται ακόμη λογοτεχνικές και λαογραφικές σελίδες και πολλά σύγχρονα θέματα.

Στον τρίτο τόμο του περιοδικού επισημαίνουμε: Ν. Θ. Τηλιακού (Προύζου): Το χρονικό του 1869 (τόν καιρό των Τουρκών), που παρουσιάζει ο Γιώργης Μ. Κουκούλης. Κυριάκου Κ. Χατζηδάκη: 'Ο άγωνας για την κατάργηση των σκάφαντρων και ο Κάρολος Φλέγελ. 'Ιωάννη 'Ηλ. Βολονάκη: Τα παλαιοχριστιανικά μνημεία νήσου Τελένδου. Χάρη Μιχ. Κουτελάκη: Από την Ιστορία της Καλύμνου (του Ελκσιένα). Γ. Δυσικάτου: Μιχαήλ Γαλανός ο Καλύμνιος (1862 - 1948). Πρεσβυτ. Γεωργίου Χαράμαντᾶ: 'Ο Διάκονος Συμεών Θεός, ο τυφλός. Καλλιθέλαδος 'Ιεροφάντης του Μητροπολιτικού Ναού του Σωτήρος Χριστού Καλύμνου. Περιέχονται ακόμη αξιόλογες λογοτεχνικές, λαογραφικές και ιστορικές σελίδες από το άπώτερο χθές του νησιού, με τους άλλεπάλληλους πατριωτικούς άγώνες και την πλούσια πνευματική, καλλιτεχνική και κοινωνική προσφορά.

Στον πρώτο τόμο το Δ. Σ. του 'Αναγνωστηρίου «Αί Μούσαι» άποτελοΰσαν οι κ. Γ. Λυσικάτος, Γ. Σακελλαρίδης, Δρόσος Πουγούνιας, Γιώργος Γούρος, Θεμελίνα Καπελλά, Μαρία Μιχαήλ Ζαίρη, Κατερίνα Θεοφίλου Κλωνάρη, Νικήτας Σκεύου Καραφυλλάκης, Γιάννης Μπιλλήρης, Γιάννης Πατέλης και Φώτης Κάζος. Στον τρίτο τόμο το άποτελοΰν οι κ. Γ. Σακελλαρίδης, Ν. Α. Ζερβός, Γιάννης Πατέλλης, Γιώργος Κούρος, Θεμελίνα Καπελλά, Μαρία Μιχαήλ Ζαίρη, Σακελλάρης Νικ. Τρικούλης, Δρόσος Μιχ. Πουγούνιας, Γεώργιος 'Ιωαν. 'Ανδρέου και Κυριάκος Κ. Χατζηδάκης.

Τά «Καλυμνιακά Χρονικά» με την τακτική έκδοσή τους άποτελοΰν ήδη μιá αξιόλογη πνευματική πραγματικότητα για την Κάλυμνο και τον ευρύτερο δωδεκανησιακό χώρο, που εύχόμαστε από καρδιάς να συνεχίζεται πάντοτε με τον ίδιο ζήλο και ένθουσιασμό που διακρίνει τους άδελφούς μας Καλυμνίους.

Νισυριακά. "Εκδοσις 'Εταιρίας Νισυριακών Μελετών. Τόμος 6 - 'Αθήναι 1978, σελ. 284.
Τόμος 7 - 'Αθήνα 1981, σελ. 375. Τόμος 8 - 'Αθήνα 1982, σελ. 519.

'Από τα πιο παλιά κι έγκυρα επιστημονικά μας περιοδικά, παρά τον χαμό του δραστηριότατου Προέδρου της 'Εταιρίας Νισυριακών Μελετών Νικήτα Σακελλαρίδη, τά «Νισυριακά» συνεχίζουν την προσφορά τους με πυκνότερη έκδοτική συχνότητα και άμειωτο πάντα πνευματικό ενδιαφέρον. Μάλιστα στους νέους τόμους επισημαίνεται η δημοσίευση ιδιαιτέρως αξιόλογων μελετημάτων με πανδωδεκανησιακό ενδιαφέρον. Σήμερα το Δ. Σ. της 'Εταιρίας άποτελοΰν οι κ. Γεώργιος Παρθενιάδης, Κώστας Σακελλαρίδης, Γαβριήλ Σακελλαρίδης,

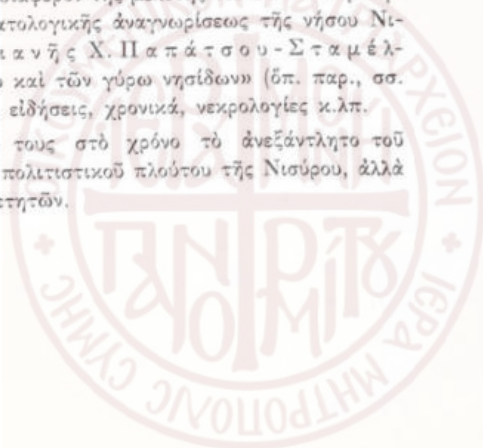
Ἀλέξανδρος Οἰκονομίδης, Γεώργιος Λαμπάδης, Νικόλαος Σύμπλης, Θεοχ. Θεοχαρίδης καὶ τὴν ἐπιτροπὴ ἐκδόσεων οἱ κ. Κώστας Σακελλαρίδης, Μιλτιάδης Λογοθέτης, Νικήτας Κουμέντος, Μιχαὴλ Ἀρφαράς, Χάρης Κουτελάκης καὶ Γιάννης Κουμέντος. Τὴν ἐπιμέλεια τῆς ἐκδόσεως ἔχει πάντα ὁ Καθηγητὴς Παῦλος Ὁδ. Σακελλαρίδης.

Ἀπὸ τὰ πλούσια περιεχόμενα τῶν τριῶν νέων τόμων τῇ λαογραφίᾳ ἐνδιαφέρον: Λοῦλας Ε. Παπαμανώλης: Ἡ νισύρικη φορεσιὰ (6, σσ. 99 - 106). Μαρίας Ε. Πετρούτσου: Νισύρικα παιχνίδια (ἔπ. παρ., σσ. 107 - 113). Γ. Σακελλαρίδης: Τοῦ Λαζάρου στὰ Νικεῖα (ἔπ. παρ., σσ. 175 - 180). Κώστα Ὁδ. Σακελλαρίδης: "Ἐν (θρησκευτικὸ) ἔθιμο ποῦ ἐξέλιπε (7, σσ. 22 - 24). Μαρίας Πετρούτσου: Νισυρικά Παιχνίδια (8, σσ. 22 - 48). Γαβριήλ Μ. Σακελλαρίδης: Δημῶδες γλωσσικὸ ὕλικὸ καὶ λαογραφικὰ ἀνάλεκτα τοῦ χωριοῦ Νικιὰ ἢ Νικεῖα τῆς Νισύρου (ἔπ. παρ., σσ. 121 - 256). Κώστα Ὁδ. Σακελλαρίδης: Παραδόσεις καὶ τοπικὲς ἱστορίαι τῆς Νισύρου (ἔπ. παρ., σσ. 279 - 316). Βασίλη Βεζύρογλου: Μῦθοι, ἱστορίαι καὶ σάτιρες (β' σειρά, παρουσίαν Κώστα Ὁδ. Σακελλαρίδης). Στὴ Φωνητικὴ τοῦ Γλωσσικοῦ ἰδιώματος τῆς Νισύρου, ἐξ ἄλλου, ἀναφέρεται ἡ ἐργασία τοῦ Γιάννη Σπ. Κουρούνη, ποῦ δημοσιεύεται στὸν 8ο τόμο, σσ. 397 - 460.

Ἱστορικὸ ἐνδιαφέρον ἔχουν τὰ μελετήματα: Χάρη Κουτελάκη: Ποικίλα ἔγγραφα ἀπὸ τὰ Νικεῖα Νισύρου (6, σσ. 114 - 127). Νικήτα Ὁδ. Σακελλαρίδης: Παναγία Σπηλιανή (ἔπ. παρ., σσ. 128 - 156). Λάζαρου Κοντοβεροῦ: Ἡ Νισύρος ἱστορομένη διὰ μέσου τῶν αἰώνων (ἔπ. παρ., σσ. 157 - 165). Μιλτιάδης Ἰ. Λογοθέτης: Οἱ πρῶτες προσπάθειες γιὰ τὴν κατασκευὴ τοῦ λιμανιοῦ τῆς Νισύρου κατὰ τὰ τελευταῖα χρόνια τῆς Τουρκοκρατίας (1885 - 1912), (7, σσ. 183 - 283). Κώστα Ὁδ. Σακελλαρίδης: Δύο ἱστορικὰ ἔγγραφα τῶν ἐτῶν 1834 καὶ 1847 (ἔπ. παρ., σσ. 284 - 289). Σταύρου Κέντρη: Παλαιὰ ἔγγραφα Νικεῶν (ἔπ. παρ., σσ. 290 - 299). Κώστα Ὁδ. Σακελλαρίδης: Ἀπὸ τὴν ἱστορίαν τῆς Δημογεροντίας Νισύρου μέχρι τὰ πρῶτα χρόνια τῆς Ἰταλικῆς Κατοχῆς. Ὁ Δήμαρχος Γεώργιος Καμμάς, 1916 - 1920 (ἔπ. παρ., σσ. 300 - 327). Ζαχαρία Ν. Τσιρπανλή: Νίσυρος καὶ Πάτμος (17ος - 19ος αἰ.). Πνευματικὴ ἐπικοινωνία καὶ οἰκονομικὲς σχέσεις (8, σσ. 7 - 21). Μιλτιάδης Λογοθέτης: Νισύριοι ἐθελοντὲς στὸ Δεύτερο Παγκόσμιον Πόλεμον (ἔπ. παρ., σσ. 49 - 53). Γιάννη Ν. Κουμέντου: Ἐνας Νισύριος πρωτοπόρος σὲ ἀγῶνες (Ἰάκωβος Καζαβής, ἔπ. παρ., σσ. 341 - 347). Γεωργίου Μ. Σακελλαρίδης: Διονύσιος Μηνᾶς, ὁ Νισύριος ἱεράρχης (ἔπ. παρ., σσ. 348 - 358).

Ἀπὸ τὰ ὑπόλοιπα δημοσιεύματα ξεχωρίζουμε τὴν πολὺ ἐνδιαφέρουσα ἐργασία τοῦ Μιλτιάδης Λογοθέτη «Ὁ περιοδικὸς τύπος τῆς Νισύρου 1914 - 1978» (6, σσ. 61 - 98), τὴ μελέτη τοῦ Μιχαήλ Ἀρφαρά «Τὸ δίκτυο λαϊκὸ νισύρικο σπῆτι» (ἔπ. παρ., σσ. 5 - 60), τὸ φιλολογικὸ ἀφιέρωμα στὸν λαογράφου-ποιητὴ τῆς Νισύρου Δημήτριον Μπαλαλὰ (7, σσ. 5 - 182) καὶ τίς πολὺ καλὲς ἐργασίες τοῦ Σταύρου Κέντρη «Ἐκκλησιᾶς καὶ Ξωκλήσια τῆς Νισύρου» (ἔπ. παρ., σσ. 55 - 120) καὶ Χάρη Κουτελάκη «Ἡ ἐπένδυση μιᾶς εἰκόνας στὴ Σπηλιανὴ Νισύρου» (ἔπ. παρ., σσ. 257 - 278), ποὺ καὶ οἱ δύο ἀναφέρονται καὶ στὴ Σύμῃ. Εἰδικὸ εἶναι τὸ ἐνδιαφέρον τῆς μελέτης τοῦ Γ. Ι. Στρογγύλη «Ἐκθεσὴ Ὑδρογεωλογικῆς καὶ κοιτασματολογικῆς ἀναγνωρίσεως τῆς νήσου Νισύρου» (ἔπ. παρ., σσ. 359 - 371) καὶ τῆς Στυλιανῆς Χ. Παπάτσου-Σταμέλλου «Ἡ χλωρίδα καὶ ἡ βλάστησις τῆς Νισύρου καὶ τῶν γύρω νησίδων» (ἔπ. παρ., σσ. 372 - 382). Σὲ ὅλους τοὺς τόμους βιβλιοκρισίες, εἰδήσεις, χρονικά, νεκρολογίες κ.λπ.

Τὰ «Νισυρικά» ἀπέδδειξαν μὲ τὴν ἀντοχή τους στὸ χρόνο τὸ ἀνεξάντλητο τοῦ ἱστορικοῦ, λαογραφικοῦ, πνευματικοῦ καὶ γενικὰ πολιτιστικοῦ πλούτου τῆς Νισύρου, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐφεση τῶν Νισυρίων ἐρευνητῶν καὶ μελετητῶν.

ΑΛΛΕΣ ΠΕΡΙΟΔΙΚΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ

Κάρπαθος. Τριμηνιαία δωδεκανησιακή επιθεώρηση λόγου και τέχνης. Τεύχη 1 - (7-8), Κάρπαθος, Χειμώνας 1979 - (Φθινόπωρο-Χειμώνας) 1981.

Μια πολύ φροντισμένη περιοδική έκδοση με ποικίλο πνευματικό περιεχόμενο και λογοτεχνικές συνεισφορές. Διευθυντής της είναι ο κ. Ντίνος Μελάς και Διευθυντής Συντάξεως ο κ. Μανώλης Μελάς. Θα σημειώσουμε εδώ μερικά κείμενα με ειδικό επιστημονικό ενδιαφέρον: Μ η ν ᾱ 'Α λ. 'Α λ ε ξ ι ᾱ δ η: Τὸ τραγούδι τοῦ Χριστοῦ στὴν Κάρπαθο (1, σσ. 14 - 17). Μ η ν ᾱ Γ. Γ ε ω ρ γ ι ᾱ δ η: Εἰσαγωγή στους χορούς τῆς Καρπάθου (ἑπ. παρ., σσ. 24 - 36). Μ α ν ὁ λ η Λ α γ ω ν ι κ ο ὕ: Μαντινάδες, ἡ πηγαία λαϊκὴ ποίηση τῆς Καρπάθου (2, σσ. 7 - 9). 'Η λ ῖ α Χ ω ρ α τ α τ ζ ῆ: 'Η ἐξέγερση τῶν Καρπαθίων στὰ 1888 καὶ ὁ Γιάννης Β. Μελασσιανὸς (ἑπ. παρ., σσ. 14 - 20). Philip Sherrard (μετάφραση Γιάννη Μαρινάκη): Τὸ νησί τοῦ παρελθόντος (3, σσ. 3 - 6). Γ ῖ ᾱ ν ν η Κ ο κ κ ι ν ῖ δ η: Μία παραδοσιακὴ διασκέδαση (τὰ ὀνομαστήρια, ἑπ. παρ., σσ. 7 - 11). Μ α ν ὁ λ η Λ α γ ω ν ι κ ο ὕ: 'Ο Βάσος Βαρίκας ποιητὴς (ἑπ. παρ., σσ. 12 - 14). Β. Ν. Μ ε λ ᾱ: Γιάννης Μ. Χαψῆς, ἕνας λαϊκὸς ζωγράφος τῆς Καρπάθου (ἑπ. παρ., σσ. 15 - 18). Μ α ρ ῖ κ α ς Χ ω ρ α τ α τ ζ ῆ-Μ ε λ ι σ σ η ν ο ὕ: 'Ιστορικὰ ντοκουμέντα ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τῆς 'Ιταλοκρατίας στὰ Δωδεκάνησα (ἑπ. παρ., σσ. 19 - 22). Κ ω ν. Γ. Σ ε β δ α λ ῆ: 'Η ποιητικὴ ἐκφραση στὴ ζωὴ τῶν Καρπαθίων (μελέτη γιὰ τὴς μαντινάδες καὶ τὰ μοιρολόγια, 4, σσ. 19 - 26). 'Α ν ν α ς Λ ι ο τ ε ῖ σ η: Τὰ ὄφρα καὶ τὰ κεντήματα (5 - 6, σσ. 15 - 19). Κ ω ν σ τ α ν τ ῖ ν ο υ Χ α ρ τ ο φ ὕ λ α κ α: Καρπαθιοὶ σκοποὶ καὶ τραγούδια (ἑπ. παρ., σσ. 27 - 32). Μ α ν ὁ λ η Μ ε λ ᾱ: Πεντακόσια χρόνια Δωδεκανησιακῆς προϊστορίας. Τὰ Δωδεκάνησα στὴν πρῶμὴ ἐποχὴ τοῦ σιδήρου (περ. 1.1000 - 600 π.Χ.), (ἑπ. παρ., σσ. 10 - 14). 'Ε μ μ α ν ο ὕ λ Π. Π ε ρ σ ε λ ῆ: Τὸ ὀλοκαύτωμα τῆς Κάσου. Μία σύγχρονη θεώρηση τοῦ θέματος (7 - 8, σσ. 9 - 19). Σ ο φ ῖ α ς Σ κ ε υ ο φ ὕ λ α κ α: Οἱ Γῆλλες, ἕνα βυζαντινὸ ἔθιμο τῆς Καρπάθου, τὴν Κυριακὴ τῆς 'Ορθοδόξιας (ἑπ. παρ., σελ. 20). Μ ε ν ε κ ρ α τ ῆ α Β ρ υ κ ο ὗ ν τ ι ο ὕ: 'Εθίμα τοῦ γάμου στὴν Κάρπαθο-τὸ λάλημα τῶν προικίων (ἑπ. παρ., σσ. 21 - 23). Κ ω ν. Γ. Σ ε β δ α λ ῆ: Περιγραφὴ τοῦ Καρπαθικοῦ Γλεντιοῦ (ἑπ. παρ., σσ. 29 - 32).

'Ελπίζουμε ἡ καθυστέρηση τῆς ἐκδόσεως πὺ παρατηρεῖται τελευταῖα νᾶναι παροδικὴ καὶ τὸ καλὸ περιοδικὸ νὰ συνεχίσει ἀπερίσπαστο τὴν πορεία του.

'Ο δρόμος. Μηνιαῖο δωδεκανησιακὸ περιοδικό. Τεύχη (13-14) - (17-18), Ρόδος, Δεκέμβρης 1982 - Δεκέμβρης 1983.

'Ενα πολὺ ζωντανὸ περιοδικό, με πνευματικὸ σφῆγος καὶ δυναμισμό, πὺ καλύπτει εὐρὺ φάσμα ἐνδιαφερόντων. Διακρίνεται γιὰ τὴ σύγχρονη καλαισθητὴ ἐμφάνισή του καὶ τὴν ὥραία σελιδοποίησή καὶ περιέχει θέματα πολιτικά, οἰκονομικά, κοινωνικά, ἀλλὰ καὶ ἱστορικά καὶ φιλολογικά. Σημειώνουμε στὸ τεῦχος 13 - 14 τὰ περὶ γεωργικῶν συνεταιρισμῶν Μ α ρ ῖ α ς G e h l h o f f - Β ο λ α ν ᾱ κ η: 'Ο σεισμὸς καὶ ἡ ἐκρηξὴ τῆς πυρίτιδας στὴ Ρόδο τὸ ἔτος 1856 κατὰ τὸν Hedenborg καὶ τὸ ἀφιέρωμα στὸν Κώτη ποιητὴ Μανώλη Φουρτούνη. Στὸ τεῦχος 15 τῆς Σ ὕ ν τ α ξ ῆ ς α'Ο ὄψιανὸς στὸ Γουλι τῆς Νισύρου καὶ ἡ ἐκμετάλλευση τῆς ἐλαφρόπετρας καὶ τὴν παρουσίαση τοῦ Ροδίτη Καθηγητῆ Φίλιππου Δρακίδη. Στὸ τεῦχος 16 τὴν παρουσίαση τοῦ Ροδίτη ποιητῆ Γιάννη Κωνσταντάκη, Μ ε χ ᾱ λ η Μ α ρ ῖ ᾱ: 'Αποικιοκρατικὴ πολιτικὴ τῶν 'Ιταλῶν στὰ Δωδεκάνησα - 'Η περίπτωση τοῦ Peveragno καὶ Κυ ρ ῖ ᾱ κ ο ὕ 'Ι. Φ ῖ ν α: 'Ο 'Αρχιμυνητὴς Θεοδόσιος 'Αναστα-

σιάδης (1878 - 1967). 'Η ἐθνική δράση του ἐπὶ 'Ιταλοκρατίας. Στὸ τεύχος 17 - 18 τὴν παρουσίαση τοῦ Κώτῃ λαογράφου Ν. Ζάρακα, Ἀντώνη Ἀντωνιάδη: 'Η ἀρχιτεκτονική τῶν 'Ιταλῶν στὰ Δωδεκάνησα καὶ Χάρι Κουτελάκη: Εἰδήσεις γιὰ τὴν Ρόδο στὶς ἀρχὲς τοῦ 19ου αἰῶνα.

'Η ἔκδοσή τοῦ «Δρόμου» τιμᾷ τὴν Ρόδο καὶ καθρεφτίζει ἀξιόλογες ἀναζητήσεις στὸν πνευματικὸ τῆς χῶρο. Ὑπεύθυνος τοῦ περιοδικοῦ εἶναι ὁ κ. Μανόλης Βρατσάλης.

Παραμεθόριος. Μηνιαία περιοδικὴ ἔκδοσή ποὺ ἐκδίδεται στὴν Κῶ. Ἀρ. τεύχους 17 - 'Ιούνης 1983.

Ἕνα περιοδικὸ συγγενικὸ μὲ τὸν «Δρόμο» τῆς Ρόδου, ὁ ὁποῖος παρουσιάζει βέβαια μεγαλύτερο εὖρος καὶ ἐνδιαφέρον γιὰ τὴν ἔρευνα. Τὸ διακρίνει καὶ αὐτὸ ζωντάνια, ἀναζήτηση καὶ προβληματισμός. 'Η θεματολογία ἀπλώνεται ἀπὸ τὸν χῶρο τοῦ πνεύματος σ' ἐκεῖνον τῆς σύγχρονης ζωῆς καὶ κοινωνίας. Ἐκδότης - Διευθυντὴς εἶναι ὁ κ. Τ. Διακοναστάσης, διευθυντὴς συντάξεως ὁ κ. Γ. Νικητιάδης, ἐνῶ τὴν ἐπιμέλεια ἔχει ὁ κ. Μ. Καβουκλῆς καὶ εἰδικὸς συνεργάτης εἶναι ὁ λόγιος δικηγόρος τῆς Κῶ κ. Β. Χατζηβασιλείου.

Ὑπάρχει μεράκι γιὰ τὸ παλιὸ καὶ ταυτόχρονα φροντίδα γιὰ ποιότητα ζωῆς. Ξεχωρίζουμε τὴν φιλολογικὴ συνεργασία τῆς γνωστῆς ποιήτριας-φιλόλογου τῆς Κῶ κ. Ντίνας Χατζηπέτρου-Δημοπούλου, τὴν ἔρευνα τοῦ Γιάννη Μπαλαλή γιὰ τὴν ἐπανορθωτικὴν φυλακὴν τῆς Κῶ καὶ τῶν ἀρχιτεκτόνων Στ. Μποζιώτα καὶ Τζοῦλιας Παπαεutyχοῦ: Τὸ Κράτος καὶ τὰ μνημεῖα μας, μελέτη γιὰ τὴν Κῶ.

Κάμειρος. Τριμηνιαῖο δωδεκαμησιακὸ περιοδικὸ καὶ γενικῆς παιδείας. Ἱστορία - Λογογραφία - Τουρισμός - Κριτική - Λόγος - Τέχνη.

'Εκδίδεται ἀπ' τὸ 1974 ἀπ' τὸν λόγιο Μιχάλη Ἀρφαρά. Μὲ τὸ τελευταῖο ἀφιέρωμά του στὸν Καζαντζάκη πῆρε τὴ μορφή ἐτήσιας ἐπετηρίδας. Περιέχει γενικὴ λογοτεχνικὴ ὕλη, ἀλλὰ καὶ θέματα ποὺ ἀφοροῦν τὰ νησιά μας. Ὁ τόμος 1976 - 1979 κυκλοφόρησε βιβλιοδετημένος μὲ εὐρετήριο περιεχομένων, ὅπου ἐντοπίζεται ὕλικος χρήσιμος γιὰ τὴν ἱστορία, ταξιδιογραφία, λαογραφία καὶ καλλιτεχνικὴ ζωὴ τῆς Δωδεκανήσου. Ἀπὸ τὰ ἐπόμενα τεύχη σημειώνουμε: Σήφη Κοσόγλου: Οἱ σχέσεις Κρήτης-Κάσου καὶ τὸ δημοτικὸ τραγοῦδι «ὁ ἐν Κρήτῃ πληγωμένος ἐθελοντὴς» (23, σσ. 13 - 15). Χάρι Μ. Κουτελάκη: Σελίδες γιὰ τὴν πειρατεία στὸ Ν. Α. Αἰγαῖο τὸ 1692 (25, σσ. 66 - 69, 26, σσ. 112 - 120, 27, σσ. 142 - 144, 28 - 29, σσ. 166 - 172). Μιχάλη Ἀρφαρά: Οἱ Τριανταεὶς πύργοι (25, σσ. 75 - 80). Εὐρηξ Βαρίκα - Μοσκοβίη: Οἱ Νεράιδες στὴ Δωδεκάνησο (33 - 35, σσ. 231 - 233).

Κασιώτικος Παλμός. Δίμηνη ἔκδοσή τοῦ Συλλόγου τῶν ἐν Ἑλλάδι Κασίων.

Ἀρχισε τὴν ἔκδοσή του τὸν Γενάρη-Φλεβάρη 1983 σὲ σχ. 4ο μὲ ὑπεύθυνον τὸν Πρόεδρο τοῦ Συλλόγου κ. Ἰωάννη Κακομινώλη, διευθυντὴ συντάξεως τὸν κ. Ἀντώνη Σοφὸ καὶ Συντακτικὴ Ἐπιτροπὴ τοὺς κ. Μιχαὴλ Ἀσλανίδη, Πέτρο Καμπάνη, Ἰ. Σπανοῦδη καὶ Φραγκίσκο Φαρμάκη. Στὴν πλούσια θεματολογία γιὰ τὴν Κάσο ξεχωρίζει ἡ λαογραφία. Σημειώνουμε τὴν ἐργασία τοῦ Ἀντώνη Σοφοῦ: Γητέματα (τεύχη 1 - 2). Τοῦ Ἰδίου: Λαῖκοι ἀπόχοι (τεύχη 1 - 2). Τοῦ Ἰδίου: Λαογραφικὰ τῆς Κάσου (τεύχ. 4). Ἱερέα Βασιλείου Μαντινάου: Τὰ ξωμονάστηρά μας - Ὁ Ἀι-Γιώργης τῶν Χαδίων (τεύχος 3). Μηνᾶ Ἀρετοῦ: Ἀπὸ τὴ δράση τῶν Κασίων στὴν Αἴγυπτο (τεύχος 4). Χρήστου Χειμῶνα: Οἱ Κασιώτες στὴν Αἴγυπτο (τεύχος 5). Τῆς Σύντα-

Πολιτιστικά Δωδεκανήσου. Εισηγήσεις και πορίσματα Α' Πολιτιστικού Συμποσίου Δωδεκανήσου '78. Σειρά Αυτοτελών Έκδόσεων Στέγης Γραμμάτων και Τεχνών Δωδεκανήσου αριθ. 11. 'Αθήνα 1981, σχ. 8ο Μ., σελ. 385.

Έκτος από τις εισηγήσεις για τα πολιτιστικά προβλήματα και την πολιτιστική ανάπτυξη της Δωδεκανήσου και την παρουσίαση των ιστορικών αρχείων, μουσείων, συλλογών και βιβλιοθηκών των νησιών μας, επισημαίνουμε τέσσερις εξαιρετικά ενδιαφέρουσες εργασίες: 'Ελένης Παπάζογλου: 'Ανασκαφή Μινωικού οικισμού στα Τριάντα (σσ. 89 - 95). 'Αγγελικής Μεργιανού: Λαογραφικές ομοιότητες 'Ελληνοφώνων Νοτίου 'Ιταλίας και Δωδεκανήσου (σσ. 147 - 185). Λούλας 'Εμμ. Παπαμανώλη: Τò κέντημα και ή ύφαντική στη Ρόδο (πρωτότυπη μελέτη με φωτογραφίες και σχέδια, σσ. 247 - 304). 'Εμμ. Κ. Παπαμανώλη: 'Αναστήλωση και προβολή των έρειπωμένων μεσαιωνικών κάστρων της Δωδεκανήσου (περιπούδαστη εργασία με φωτογραφίες των κάστρων, σσ. 305 - 385).

Παραδόξως δέν υπάρχει εισήγηση για τα πολιτιστικά της Σύμης. Σημειώνεται μόνο στη σελ. 19 ότι έγινε προσφώνηση από εκπρόσωπο του «Συλλόγου Συμίων 'Αθηνών»(;))

'Αννης 'Ι. Παπαμιχαήλ - Κουτρούμπα: Τέχνη και Ζωή. Αί επί των οικοδομημάτων της Σύμης απεικονίσεις. Τόμος Α'. Τò σταυρόσχημον ή σταυροειδές. 'Αθήναι 1980, σχ. 4ο Μ., σελ. 320, εικ.

'Αθόρυβη, εργατική, με πλήρη έπιστημονικό όπλισμό, διακεκριμένη λαογράφος με διευθύνουσα θέση στο Κέντρο 'Ελληνικής Λαογραφίας της 'Ακαδημίας 'Αθηνών, ή συμπατριώτισσά μας κ. Άννα Παπαμιχαήλ - Κουτρούμπα, είναι και μιá από τις πιο σημαντικές μελετήτριες της λαογραφίας του νησιού μας με σπουδαία προσφορά, συνεχή ένασχόληση και απόδοση ύψηλου πνευματικού επιπέδου. 'Η προσφορά όμως αυτή δέν είναι έπαρκώς γνωστή στον πνευματικό κόσμο της Δωδεκανήσου, γιατί ή κ. Παπαμιχαήλ Κουτρούμπα διακονεί με σεμνότητα την έπιστήμη της και με σωστή φιλοπατρία τò νησί

ξής: Οί Κασιώτες στην Αίγυπτο των 'Ελλήνων (τεύχος 6). 'Αντώνη Σοφού: Λαογραφικά Κάσου - Οί έορτές του Δωδεκαημέρου (τεύχος 6).

'Ο «Κασιώτικος Παλμός» μάς μεταφέρει πραγματικά έντονο τόν παλμό της κασιώτικης ψυχής, που πάλλεται από εύαισθησία και πλημμυρίζει από νησιώτικη θαλασσινή όμορφιά. Εύχόμαστε τò καλό έντυπο του Συλλόγου των έν 'Ελλάδι Κασίων νά τραβήξει με συνέπεια και απόδοση στον προορισμό που έταξε.

μας, χωρίς να αὐτοδιαφημίζεται, - ὅπως ἀνεπίτρεπτα κάνουν κάποιοι ἄλλοι, - με εὐθύνη καὶ συνέπεια πάντοτε, στὶς σελίδες ἐγκυρότατων περιοδικῶν μακριὰ ἀπὸ τὸν σάλαγο τῆς ἀγορᾶς.

Παλαιότερα, ἀπὸ τὸ περιοδικὸ τοῦ Κέντρου Λαογραφίας μᾶς εἶχε χαρίσει μιὰ ὑποδειγματικὴ, διεξοδική ἐργασία γιὰ τὰ «κροκαλωτά» (ἢ βοτσαλωτά) δάπεδα τῆς Σύμης. Ἔχει, ἐξ ἄλλου, συλλέξει με ὑπομονὴ καὶ συνέπεια ἄφθονο λαογραφικὸ ὕλικὸ ἀπὸ τὸ νησί μας, δημοτικὰ τραγούδια, ἔθιμα κ.λπ., ποὺ τὰ ἐπεξεργάζεται κάθε τόσο συγκριτικὰ με ἀγάπη καὶ ἐπίγνωση.

Πρὶν λίγο καιρὸ μᾶς ἔδωσε ἓνα πολυσήμαντο ὀγκῶδες ἔργο, ποὺ πῆρε κιόλας ζηλευτὴ θέσιν στὴ συμαϊκὴ βιβλιογραφία. Πρόκειται γιὰ ἓνα βιβλίο, ποὺ ἀπαίτησε μεγάλους μόχθους καὶ δαπάνες, τίς ὁποῖες κατέβαλε ἐξ ὀλοκλήρου ἡ ἴδια καὶ ἀποτελεῖ τὸ πρῶτο τεῦχος (οὐσιαστικὰ πρόκειται γιὰ τόμο 4ου μεγάλου σχήματος βιβλιοδετημένο, με καλίσθητο ἐπικάλυμμα, μεγάλο ἀριθμὸ φωτογραφιῶν καὶ σχεδίων, ποὺ ἀπλώνεται σὲ 320 σελίδες!) τοῦ εὐρύτερου ἔργου τῆς «Τέχνη καὶ Ζωή - Αἱ ἐπὶ τῶν οἰκοδομημάτων τῆς Σύμης ἀπεικονίσεις» με θέμα «τὸ σταυρόσχημον ἢ σταυροειδές».

Θαυμάζει κανεὶς μαζὶ με τὴ φιλοπονία τῆς συγγραφέως, τὴ βιβλιογραφικὴ τῆς ἐνημέρωση ὅχι μόνο στὴν ἐλληνικὴ ἀλλὰ καὶ τίς ξένες γλῶσσες, τὴν παρατηρητικότητά καὶ τὴν κριτικὴ ματιά τῆς.

Τὸ ἔργο χωρίζεται σὲ τρία μέρη. Στὸ πρῶτο μέρος ἐξετάζονται οἱ ἀπεικονίσεις καὶ τὸ περιβάλλον (κοινωνικὸ περίγραμμα καὶ οἰκονομικὰ μέσα, κτηριολογία), στὸ δεῦτερο περιγράφονται οἱ σταυρόσχημες ἢ σταυροειδεῖς ἀπεικονίσεις καὶ στὸ τρίτο ὁ σταυρὸς στὸν κοινωνικὸ βίον τοῦ συμαϊκοῦ λαοῦ (γέννηση, γάμος, τελευτή). Εἶναι καταπληκτικὴ ἡ λεπτολογία, οἱ συσχετισμοί, ὁ πλοῦτος τῶν ἀναφορῶν, ποὺ μαρτυροῦν τὴν καλλιτεχνικὴ αἰσθηση, τὴ δημιουργικὴ διάθεση καὶ τὴν κοινὴ ἐλληνικὴ ταυτότητα τῶν Συμαϊκῶν. Γι' αὐτὸ καὶ χαρακτηρίσαμε τὴν προσφορὰ τῆς ἀκάματης συμπατριώτισσάς μας πολυσήμαντη. Τῆς ὀφείλουμε ὅλοι οἱ Συμαῖοι τιμὴ κι εὐγνωμοσύνη.

*Μαρίας Μιχαλαριᾶ - Βογιατζῆ: Παίζουν τῆς Σύμης τὰ παιδιά.
Ρόδος 1983, σχ. 8ο Μ., σελ. 67, εἰκ.*

Ἡ συμπατριώτισσά μας κ. Μάρια Μιχαλαριᾶ-Βογιατζῆ, γνωστὴ στοὺς ἀναγνώστες τῶν «Συμαϊκῶν» ἀπὸ τίς ἐργασίες τῆς γιὰ τὰ νανουρίσματα-κανακέματα-εὐχὲς καὶ τὰ ξόρκια καὶ γητέματα τῆς Σύμης, ποὺ δημοσιεύθηκαν στὸν α' καὶ τὸν β' τόμο τοῦ περιοδικοῦ μας, εἶναι πρῶτα καὶ πάνω ἀπ' ὅλα ἡ λυρικὴ ποιήτρια-τραγουδίστρια τῆς ζωῆς τοῦ νησιοῦ μας, τῶν καθημῶν του, τῆς ἀλλοτινῆς του δόξας καὶ μάλιστα στὴ συμαϊκὴ ντοπιολαλιά. Εἶναι μιὰ προικισμένη, εὐγενικὴ κι εὐαίσθητη ψυχὴ ποὺ γνωρίζει τὸ μυστικὸ νὰ μιλάει στὴν καρδιὰ τοῦ κάθε Συμαϊκοῦ καὶ νὰ τὴ συγκινεῖ. Μὰ καὶ οἱ λαογραφικὲς ἐργα-

σίες της, που περιέχουν στοιχεῖα συγκεντρωμένα ἀπὸ πρῶτο χέρι, προσφέρουν ἀξιόλογο ὕλικό. Ἔτσι καὶ στὸ νέο βιβλίο της «Παίζουν τῆς Σύμης τὰ παιδιὰ» καταγράφει 19 παιχνίδια ἀπὸ τὸ νησί μας, πού ἄλλα εἶναι πανελλήνια κι ἄλλα διαφέρουν λίγο ἢ περισσότερο ἢ κι ὁλωσδιόλου ἀπὸ τὰ γνωστά. Γι' αὐτὸ θὰ περίμενε κανεὶς καὶ μιὰ συγκριτικὴ μελέτη ἀπὸ τὴ συγγραφέα μὲ τὸν ἀπαραίτητο βιβλιογραφικὸ ὑπομνηματισμό.

Παραβλέποντας τὴν ἔλλειψη αὐτῆς, πού ἀδικεῖ τὸ ἔργο της ἀπὸ ἐπιστημονικὴ ἄποψη, πρέπει νὰ ἐξάρουμε δυὸ σημαντικὰ στοιχεῖα τῆς ἐργασίας της: τὸν μουσικὸ τονισμὸ μὲ νότες τῶν τραγουδιῶν, πού συνοδεύουν τὰ παιχνίδια καὶ τὶς ἐπιτυχημένες φωτογραφίες, πού διευκολύνουν πάρα πολὺ στὴν κατανόησή τους. Γενικὰ πρόκειται γιὰ μιὰ καλὴ ἀρχὴ σὲ ἓναν τομέα, πού πρέπει νὰ μελετηθεῖ, πέραν ἀπὸ τὴν καταγραφή, ὅπως ἐπιβάλλεται γιὰ ἐκδηλώσεις τοῦ εἴδους ἀπὸ τοὺς ἐρευνητὲς τοῦ λαϊκοῦ μας πολιτισμοῦ.

Χ. Ἰ. Παπαχριστοδούλου: Συμβολὴ στὸ Τοπωνυμικὸ τῆς Ρόδου. Ἔκδοση Στέγης Γραμμάτων καὶ Τεχνῶν Δωδεκανήσου. Ἀθήνα 1978. σχ. 8ο Μ., σελ. 97.

Εἰκοσιπέντε χρόνια μετὰ τὴν ἔκδοση τῆς πρωτοπορικῆς γιὰ τὰ νησιά μας ἐργασίας του «Τοπωνυμικὸ τῆς Ρόδου» ὁ ἀκαταπόνητος μελετητὴς τῆς ἱστορίας, λαογραφίας καὶ γλωσσολογίας τῆς Δωδεκανήσου ἐπ. γυμνασιάρχης κ. Χριστόδουλος Ἰ. Παπαχριστοδούλου συμπληρώνει τὸ κλασσικὸ στὸ εἶδος του ἔργο του μὲ νέα τοπωνύμια δίνοντας στὸ δημοσίευσμά του τὸν σεμνὸ τίτλο τῆς «Συμβολῆς».

Ἡ μελέτη μας αὐτῇ, σημειώνει, πού εἶναι μιὰ συμπληρωματικὴ συλλογὴ στὴν πρώτη, ἀποτελεῖται ἀπὸ νέα τοπωνύμια, πού μαζέψαμε ἀπὸ τότε. Ἐνα μέρος ἀπ' αὐτὰ μᾶς τὰ ἔστειλαν μαθητὲς μας ἢ δημοδιδάσκαλοι φιλότιμοι, πού θέλουν νὰ συμβάλουν στὴ διάσωση τῶν πνευματικῶν καὶ ἱστορικῶν θησαυρῶν τῆς ἰδιαίτερης πατρίδας τους. . . Τὰ τοπωνύμια πού μᾶς ἔστειλαν τὰ ἐξακριβώσαμε σὲ διάφορες ἐξορμήσεις στὰ χωριὰ τῆς Ρόδου, στὶς ὁποῖες μαζέψαμε καὶ νέο ὕλικό. Ἀλλὰ εἶναι ὑπολείμματα ἀπὸ τὴν πρώτη ἔκδοση, πού δὲν τὰ εἴχαμε περιλάβει σ' αὐτὴ σὰ δευτερεύοντα, κυρίως ὀνόματα ἰδιοκτητῶν τῶν κτημάτων, κι ἔτσι καταρτίσαμε μιὰ συλλογὴ ἀπὸ πεντακόσια καὶ περισσότερα τοπωνύμια».

Τεκμηριωμένη, σοφὰ ἐπεξεργασμένη καὶ ἡ νέα ἐργασία τοῦ σεβαστοῦ μας κ. Παπαχριστοδούλου μαρτυράει τὴ μεθοδικότητα, ἀλλὰ καὶ ὀξυδερけία του.

Μιχαὴλ Ἑμμ. Ἀρφαρᾶ: Βυζαντινὴ Ἀρχιτεκτονικὴ καὶ Λαϊκὴ Παράδοση. Ἐκκλησιάκια τῆς Ρόδου, τόμοι α' - β'. Ἐκδ. Στέγης Γραμ-

μάτων και Τεχνῶν Δωδεκανήσου και περ. «Κάμειρος». Ἀθήνα 1978 - 1980, σχ. 80 Μ., σελ. 77 και 69, εἰκ.—Τὸ πλατυμέτωπο λαϊκὸ σπῆτι τῆς Κῶ. Ἐκδόσεις «Ηβος». Ἀθήνα 1982, σχ. 80 Μ., σελ. 92, εἰκ.—Τὸ δίπατο λαϊκὸ Νισύριο σπῆτι, β' ἔκδοση βελτιωμένη. Ἐκδόσεις Παπασωτηρίου. Ἀθήνα 1982, σχ. 80 Μ., σελ. 94, εἰκ.

Ἀξιόλογη εἶναι ἡ συγγραφικὴ ἐξέλιξη τοῦ κ. Ἀρφαρᾶ, ποὺ συνδυάζει καλλιτεχνικά ἐνδιαφέροντα, μὲ τεχνικὲς γνώσεις και λαογραφικὲς ἀναζητήσεις. Ἔτσι οἱ ἐργασίες του προβάλλουν μὲ ἐπάρκεια τὴν ἀρχιτεκτονικὴ παράδοση και τὸν λαϊκὸ μας πολιτισμὸ μὲ ἓνα ἀξιοσημείωτο εὖρος, ποὺ δὲν περιορίζεται σὲ κάποιο ἀπὸ τὰ νησιά μας, ἀλλὰ ἀπλώνεται σὲ πολλὰ ἀπ' αὐτά. Πλούσια πάντοτε βιβλιογραφία, ἀφθονο φωτογραφικὸ ὕλικὸ και πρωτότυπα σχέδια συνοδεύουν πάντα τὰ κείμενά του. Τὸ «δίπατο λαϊκὸ νισύριο σπῆτι» ἀπέσπασε ἔπαινο τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν.

Νικολάου Α. Φορόπουλου: Δημήτριος Ἰ. Θέμελης, Πάτριος Ἀγωνιστὴς Φιλικός. Ἐκδ. Στέγης Γραμμάτων και Τεχνῶν Δωδεκανήσου. Ἀθήνα 1979, σχ. 80 Μ., σελ. 75. - Δανιὴλ Κεραμεύς, ὁ Λιδάσκαλος και Σχολάρχης τῆς Πατριάδος Σχολῆς (Συμβολὴ στὴν παιδεία τοῦ 18ου αἰῶνα). Ἐκδ. Στέγης Γραμμάτων και Τεχνῶν Δωδεκανήσου. Ἀθήνα 1979, σχ. 80 Μ., σελ. 76.

Ἐργασίες βασισμένες σὲ προσωπικὲς ἐρευνες και μακρόχρονη ἐνασχόληση, ἀποτελοῦν ὀλοκληρωμένα πορτραῖτα δυὸ ἐπιφανῶν μορφῶν τῆς νεώτερης Πάτμου, ἐνὸς ἀγωνιστῆ τῆς ἐλευθερίας κι ἐνὸς ἀγωνιστῆ τοῦ πνεύματος. Σημειώνουμε πὼς ὁ συγγραφέας κάνει χρῆση ἀνεκδότων ἐγγράφων, γενικὰ προσάγει πλούσιο ἀρχεῖακὸ ὕλικὸ, ποὺ τὸ παρουσιάζει μὲ ἐπιστημονικὴν ἀκρίβεια. Αὐτὸ εἶναι ἐξαιρετικὰ παρήγορο, γιὰ τὴν δυστυχῶς ἀκόμη ἡ τοπικὴ μας ἱστοριογραφία δὲν ἔχει ἀπαλλαγεῖ ἀπ' τὸν ἐρασιτεχνισμὸ και τὴν προχειρογραφία.

Γιάννη Π. Γεωργίου: Ἱστορία και Λαογραφία τῆς Λέρου. Ἐκδόσεις «Κασταλία». Ἀθήναι 1982, σχ. 80 μ., σελ. 245.

Δυστυχῶς ἡ ἐργασία αὐτὴ τοῦ αἰμνιστοῦ γιαιτροῦ τῆς Λέρου, ἂν και περιέχει ἀξιόλογο λαογραφικὸ ὕλικὸ, εἶναι ἀμέθοδη, χωρὶς λεπτομερὴ τεκμηρίωση και δὲν ἀποφεύγει λάθη κι ἀνακρίβειες (ἰδίως στὸ ἱστορικὸ τμῆμα). Ἐκφράζουμε τὴν εὐχὴ ἓνας νέος Λεριὸς ἐπιστήμονας νὰ καταπιαστεῖ συστηματικὰ μὲ τὸ θέμα και ν' ἀξιοποιήσει τὴν προσφορά τοῦ Γεωργίου.

Ἑλένης Λειμωνᾶ - Τρεμπέλα: Ἡ Ἀστυπάλαια καὶ ἡ λαϊκὴ τῆς ἀρχιτεκτονικῆς. Θεσσαλονίκη 1980, σχ. 80 μ., σελ. 87, εἰκ.

Γνωστὴ ἀπὸ τὴν προηγούμενη ἐργασία της γιὰ τὸ λαϊκὸ καρπάθικο σπίτι, ἡ συγγραφεὺς μελετᾷ μ' ἐπιστημονικὸ τρόπο τὴ λαϊκὴ ἀρχιτεκτονικὴ ἐνὸς ἀπ' τὰ πιὸ ὁμορφα νησιὰ μας συνοδεύοντας τὴν ἐργασία της μὲ πολλὰ ἀρχιτεκτονικὰ σχέδια καὶ χαρακτηριστικὰς φωτογραφίες. Ἡ ὅλη περισπούδαστη μελέτη της εἶναι παρουσιασμένη μὲ ὡραία σελιδοποίηση καὶ καλαισθησία.

Διακόνου Χρυσόστομου Γ. Φλωρεντῆ: Βραβεῖον τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Ἀγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου Πάτμου. Ἑταιρία Βυζαντινῶν καὶ Μεταβυζαντινῶν Μελετῶν. Ἀθῆναι, 1980, σχ. 80 Μ., σελ. κ' καὶ 209 καὶ VII πίνακες.—Ὁ Σταμάτης Πέτρου καὶ οἱ ἀπόγονοί του στὴν Πάτμο. Ἀνάπτυο ἀπ' τὸν «Ἐρανιστή», τ. 17/1981, σσ. 162 - 178.

Μὲ τὴν ἐκδοσὴ τοῦ Βραβεῖου τῆς ἱστορικῆς Μονῆς Θεολόγου Πάτμου ἀπὸ τὸν φιλόλογο Βιβλιοθηκάριό της Διάκονο π. Χρυσόστομο Φλωρεντῆ ἡ δωδεκανησιακὴ ἐπιστῆμη ἀπέκτησε ἓνα ἔργο-κλειδί, καθὼς μέσα ἀπ' τὶς σελίδες τοῦ Βραβεῖου, τοῦ κώδικα δηλ. ὅπου ἀναγράφονται οἱ πρὸς Κύριον ἐκδημίεις τῶν ἀδελφῶν τῆς Μονῆς μὲ μερικὰ χαρακτηριστικὰ στοιχεῖα ἀπὸ τὴ βιωτὴ καὶ τὴν προσφορὰ τους, προβάλλουν στοιχεῖα ποὺ συχνὰ παρουσιάζουν πανδωδεκανησιακὸ καὶ γενικώτερο ἐνδιαφέρον, ἱστορικὸ, ἐκκλησιαστικὸ, ὕμνο-γραφικὸ, μοναστικὸ κ.λπ., ἀφοῦ τὸ ἱερὸ νησί τῆς Πάτμου ὑπῆρξε ἀπὸ τὴν ἰδρυσή του (11ος αἰ.) «κέντρο θρησκευτικὸ» μὲ πανορθόδοξο καὶ διεκκλησιαστικὴ ἀκτινοβολία.

Τὸ Βραβεῖο ἐκδίδεται ἀπ' τὸν π. Χρυσόστομο μὲ ἀγάπη, γνώση καὶ διπλωματικὸ τρόπο κ' ὑπομνηματίζεται μὲ πολύτιμες βιβλιογραφικὰς παραπομπές, διασαφῆσεις, διορθώσεις, κρίσεις κ.λπ. Τὸ ὅλο κατακλείεται μὲ πολῦτιμο εὔρετῆριο καὶ πίνακες. Γενικὰ ἡ ἐκδοσὴ ἀποτελεῖ σπουδαῖο φιλολογικὸ καὶ ἱστορικὸ γεγονός γιὰ τὴ Δωδεκάνησο.

Ἡ δευτέρα μικρότερη ἐργασία τοῦ π. Χρυσοστόμου γιὰ τὸν Πατινιώτη Σταμάτη Πέτρου ποὺ τὸ ὄνομά του συνδέεται μ' ἐκεῖνο τοῦ μεγάλου δασκάλου τοῦ Γένους Ἀδαμαντίου Κοραῆ, εἶναι χαρακτηριστικὴ τῆς φιλέρευνης διάθεσης, τῶν φιλογολικῶν διαφερόντων, μὰ καὶ ἀναπλαστικῆ τῆς ἀλλοτινῆς ζωῆς τῆς Πάτμου μὲ ὅλη της τὴ γραφικότητα καὶ τὰ ἀπρόοπτα.

Ἀρχιμανδρίτη Παύλου Νικηταροῦ: Ὁ Γέροντας Ἀμφιλόχιος Μακρῆς. Μία σύγχρονη μορφή τῆς Πάτμου (1888 - 1970). Ἐκδ. «Ἐπτάλοφος», χ.χ., σχ. 80 μ., σελ. 132, εἰκ.

Μὲ τὸ πόνημά του αὐτὸ ὁ Προηγούμενος τῆς Πάτμου καὶ ἄλλοτε σχολάρχης τῆς Πατμιάδος π. Παῦλος Νικηταρὰς σκιαγραφεῖ τὴ μορφή τοῦ γέ-

ροντα Ἀμφιλόχιου Μακρῆ, πού ὑπῆρξε Καθηγούμενος τοῦ Θεολόγου, ἰδρυτῆς τοῦ Γυναικείου Κοινοβίου Εὐαγγελισμὸς Μητρὸς Ἠγαπημένου καὶ ἀνέπτυξε στὴν περίοδο τῆς Ἱταλοκρατίας ἀξιόλογη πατριωτικὴ δράση. Ἐκτὸς ἀπὸ κάποιες ὑπερβολές, στὸ βιβλιαράκι αὐτὸ τοῦ π. Παύλου προβάλλεται μ' ἐπάρκεια μιὰ ἀπὸ τὶς πιὸ διακεκριμένες μορφές τῆς νεώτερης Πάτμου. Δημοσιεύονται ἐξ ἄλλου πολλὲς σπάνιες φωτογραφίες.

Ἱερομονάχον Ἀμφιλόχιον Τσοῦκου: Ὁ Παπα-Μελέτιος καὶ ἡ Ἱ. Μονὴ Παναγίας Ὑψενῆς. Ρόδος 1982, σχ. 80 μ., σελ. 88.

Ἱεροκλήρυκας Πάτμου, μὲ ἱεραποστολικὴ δραστηριότητα, ὁ π. Ἀμφιλόχιος Τσοῦκος, πνευματικὸ τέκνο τοῦ γ. Ἀμφιλόχιου Μακρῆ, παρουσιάζει μὲ τὸ τευχίδιο αὐτὸ τὴ μορφή τοῦ κτήτορα τῆς Παναγίας τῆς Ὑψενῆς Ρόδου καὶ τὴν ἐπίδρασή του στὸν μοναχισμό τῆς Δωδεκανήσου. Εἶναι χαρακτηριστικὸ ὅτι καὶ ὁ ἐδῶ βιογραφούμενος εἶχε σπουδαία ἐθνικὴ δράση στὰ χρόνια τῆς σκλαβιᾶς στοὺς Τούρκους. Ὁ συγγραφέας τὸν θεωρεῖ ὅσιακὴ μορφή καὶ καταγράφει σχετικὰ περιστατικά. Ἡ ὅλη ἐργασία συνοδεύεται ἀπὸ πλούσιο φωτογραφικὸ ὕλικό.

Ἡρακλῆ Μ. Καρναστάση: Ἡ Παιδεία στὴν Κῶ. Ἀπὸ τὴν Τουρκοκρατίαν ὡς σήμερον (1522 - 1979). Ἀθήνα 1979, σχ. 80 Μ., σελ. 220.—Λαογραφικὰ τῆς Κῶς. Ἀθήνα 1980, σχ. 80 Μ., σελ. 214.—Ἀναμνήσεις Ἐκπαιδευτικοῦ. Χρονικό. Ἀθήνα 1982, σχ. 80 Μ., σελ. 338.

Θάλεγε κανεὶς πὼς τὸ τρίτο ἔργο συνεχίζει τὸ πρῶτο. Ἄν καὶ διαφορετικὰ στὸ ὕφος καὶ τὴ συγκρότηση, ἐμφανίζουν μιὰν ἐνότητα. Ἐρευνα κι αὐτοβιογραφία προσκομίζουν πολὺτιμο ὕλικό γιὰ τὴν ἱστορίαν τῆς παιδείας στὴν Κῶ καὶ τὰ νησιά μας γενικώτερα. Σελίδες γραμμένες μὲ εὐθύνῃ καὶ συνέπειαν.

Μοσχοβολάει Αἰγαῖο τὸ λυρικὸ βιβλίον τοῦ ἰδίου συγγραφέα, πού φέρει τὸν τίτλο «Λαογραφικὰ τῆς Κῶς», μὰ πού οὐσιαστικὰ εἶναι ἓνα τραγοῦδι συνοδευμένο ἀπὸ νοσταλγικοὺς ἤχους τῆς ζωῆς, πού φεύγει ἀφήνοντάς μας τὴν πικρὴ διαπίστωση τῆς ἐρημικῆς χώρας. Δὲν ἀνήκει στὸν τύπο τοῦ ἐπιστήμονα λαογράφου. Σκοπὸς του δὲν εἶναι ἡ μελέτη τοῦ λαϊκοῦ πολιτισμοῦ τῆς Κῶς, ἀλλὰ ἡ ἀνάπλαση, τὸ ζωντάνεμά του («μὲ λογισμό καὶ μ' ὄνειρον») παρέχοντάς μας ὅμως αὐθεντικὰ στοιχεῖα, πού μᾶς ἐπιτρέπουν νὰ ἐκτιμήσουμε τὴν ὁμορφίαν καὶ τὸν δυναμισμό του.

Ὁ κ. Καρναστάσης εἶναι δημιουργός. Κι αὐτὸ τὸ διαπιστώνουμε καὶ μὲ τὰ «ἠθογραφικὰ διηγήματά» του, πού ολοκληρώνουν τὴν προσφορά του στὸν τομέα αὐτόν. Δὲν πρέπει νὰ κρίνουμε τὸ βιβλίον του μὲ διαφορετικὰ κριτήρια, γιατί θὰ τὸ ἀδικήσουμε. Ἀλλωστε κι ὁ ἐρευνήτης-μελετητὴς λαογράφος ἔχει ν' ἀποκομίσει ἀπ' αὐτὸ ἀξιόλογα στοιχεῖα.

Νικητήτα Ὁδ. Σακελλαρίδης: Ἡ διακονία μου. Ἐξήντα χρόνια στὴ συλλογικὴ δράση τῶν Νισυρίων 1920 - 1980. Ἀθήνα 1981, σχ. 8ο Μ., σελ. 340.

Τὸ βιβλίο αὐτό, —κύκνειο ἄσμα,— τοῦ ἀείμνηστου Προέδρου τῆς Ἑταιρίας Νισυριακῶν Μελετῶν Νικήτα Σακελλαρίδου ἔχει συγκροτηθεῖ ἀπὸ δύο εἰδῶν κείμενα: μελέτες τοῦ ἴδιου καὶ ἀναφορὲς στὸ ἔργο καὶ τὴν κοινωνικὴ, πνευματικὴ καὶ πατριωτικὴ του δράση. Τὰ κείμενα τοῦ ἀείμνηστου Σακελλαρίου εἶναι κυρίως περιστασιακὰ λογίδια, πρόλογοι στὰ «Νισυριακά», βιβλιοκρισίες, νεκρολογίες κ.λπ. Περιέχονται ὅμως καὶ δύο σημαντικὲς ἐνότητες, ἐκείνῃ πού τιτλοφορεῖται «Ἀπ' ὅ,τι θυμᾶμαι καὶ ἀπ' ὅ,τι εἶδα» καὶ ἐκείνῃ πού εἶναι ἀφιερωμένη στὴν Παναγιά τῆ Σπηλιανή, τὸ περίφημο προσκύνημα τῆς Νισύρου.

Καὶ στίς δύο ὁ μελετητὴς τῆς ἱστορίας καὶ τῆς λαογραφίας τῶν νησιῶν μας θὰ βρεῖ χρήσιμο ὕλικό. Ὅπωςδήποτε ἡ «Διακονία» τοῦ Νικήτα Σακελλαρίδου ὑπῆρξε ὠφέλιμη καὶ εὐεργετικὴ γιὰ τὴν προβολὴ καὶ τὴν ἀνάπτυξη τῶν ἐπιστημονικῶν ἐργασιῶν γύρω ἀπὸ τὴ γενέτειρά του.

Χάρις Μ. Κουτελάκης: Ἱστορικὸ Ἀρχεῖο Νήσου Τήλου. Σειρὰ αὐτοτελῶν ἐκδόσεων Στέγης Γραμμάτων καὶ Τεχνῶν Δωδεκανήσου ἀριθ. 9. Ἀθήνα 1979, σχ. 8ο Μ., σελ. 244.

Ὁ κ. Χάρης Κουτελάκης, πού μὲ τὸ ὄνομά του ὑπογράφονται ἀξιόλογες φιλολογικὲς καὶ ἱστορικὲς ἐργασίες γιὰ πολλὰ ἀπ' τὰ νησιά μας, εἶτε στὰ ἐπιστημονικά μας περιοδικὰ εἶτε αὐτοτελεῖς, ὅπως ἐδῶ, δὲν εἶναι Δωδεκανήσιος! Κι ὅμως ἐκδηλώνει πολὺ πιὸ ζωντὸ ἐνδιαφέρον γιὰ τὴ μελέτῃ τῆς ἱστορίας καὶ τὸν πολιτισμὸ μας ἀπὸ ἐκεῖνο πού δείχνουμε ἐμεῖς. Ἰδιαιτέρως ἔχει καταπιαστεῖ μὲ τὴν Τήλο, ἡ ὁποία τοῦ ὀφείλει τὴ συγκέντρωση καὶ ἐκδοσὴ μὲ ὑποδειγματικὸ τρόπο τοῦ Ἱστορικοῦ τῆς Ἀρχεῖου. Θὰ σημειώσουμε μόνον ὅτι πολλὰ ἔγγραφα ἔχουν εὐρύτερο δωδεκανησιακὸ ἐνδιαφέρον. Ὁ κ. Κουτελάκης δὲν περιορίζεται στὸν ρόλο τοῦ συλλογέα, ἀλλὰ ὑπομνηματίζει μὲ πλούσια σχόλια τὰ κείμενα, ὥστε τὸ βιβλίο του νὰ μπορεῖ νὰ χρησιμεύσει ὡς ὑπόδειγμα γιὰ ἀνάλογες ἐργασίες πού πρέπει νὰ γίνουν καὶ γιὰ τ' ἄλλα νησιά μας, ἐκτὸς βέβαια γιὰ ἐκεῖνα, πού ἔχουν, ὅπως π.χ. ἡ Κάσος τὴν πρωτοποριακὴ ἐργασία τοῦ ἀείμνηστου Ν. Γ. Μαυρῆ.

Γιώργη Ν. Κονκοῦλη: Ἡ Κάλυμνα τῆς Ἱστορίας. Τόμος Α'. Ἑλληνιστικοί - Ρωμαῖκοὶ χρόνοι. Σειρὰ Λογοτεχνικῶν καὶ Ἐπιστημονικῶν Ἐκδόσεων Ἀναγνωστηρίου Καλύμνου «Αἱ Μοῦσαι» ἀρ. 2. Ἀθήνα 1980, σχ. 8ο Μ., σελ. 270.—Ἡ Κάλυμνα τῶν ἐπιγραφῶν. Σειρὰ Λογοτεχνι-

κῶν καὶ Ἐπιστημονικῶν Ἐκδόσεων Ἀναγνωστηρίου Καλύμνου «Αἱ Μοῦσαι» ἀρ. 2. Ἀθήνα 1980, σχ. 8ο Μ., 458.

Ἡ ἀρχαία Κάλυμνος εὐτύχησε στὸ πρόσωπο τοῦ σεβαστοῦ γυμνασιάρχου κ. Γιώργου Κουκούλη τὸν ἰδεώδη μελετητὴ της, ποὺ ξεκινάει τὸ ἔργο του ἀπὸ τὶς πιὸ ἐγκυρες πηγές, τὶς ἐπιγραφές, τὶς ὁποῖες παρουσιάζει μὲ ὅλο τὸν ἀπαραιτήτο σχολιασμό, μὲ τέτοιο τρόπο, ὥστε ἀπὸ τὸ μερικὸ νὰ ὀδηγοῦμαστε στὸ γενικὸ καὶ συνολικόν. Πρόκειται γιὰ ἐργασία ὑπεύθυνη, ἐπίπονη, ἥρωική, ποὺ ἀπαιτεῖ στέρεη ἐπιστημονικὴ συγκρότηση, ἀλλὰ καὶ ἀληθινὸ ζῆλο καὶ μεράκι. Δὲν εἶναι μῆτε συνηθισμένη, μῆτε τοῦ καθενός. Δικαιοῦται τὸν χαρακτηρισμὸ τῆς μνημειακῆς.

Καὶ τὸ συμπέρασμα: πόσο βαθιὰ πᾶνε οἱ ρίζες μας. Ἡ ὑπεύθυνη κι ὁλοκληρωμένη πληροφόρηση γιὰ τὸ ἀπώτατο χθὲς καὶ ἡ ἐθνικὴ θωράκιση τοῦ ἑλληνικοῦ Ἀρχιεπελάγου. Ἀνήκει στὸν κ. Κουκούλη κάθε τιμὴ γιὰ τὸν ἄθλο του κι ἔπαινος στὸ Ἀναγνωστήριό τῆς πατρίδας του, γιὰ τὸν ἔφερε στὸ φῶς καὶ τὸν κατέστησε κοινὸ κτῆμα.

Κωνσταντῖνον Ν. Τσιοπαλῆ: Λαονογραφικὰ τῆς Κῶ. Τεῦχος α'. Νέα Ὑόρκη 1978, σχ. 8ο μ., σελ. 78.

Μὲ τὸν τίτλο αὐτὸν παρουσιάζονται κυρίως κώτικα δημοτικὰ δίστιχα μὲ ἀντικείμενο τὴν ἀγάπη, τὸν γάμο, τὴν ξενητεία, τὸν Κλήδονα ἀπὸ τὰ χωριὰ Πυλὶ, Κεφάλου, Ἀσφενδιοῦ, Ἀμνιοῦ κ.λπ. Ὑπάρχουν καὶ μερικὰ τραγούδια τῶν Χριστουγέννων, τῆς Πρωτοχρονιάς, τῶν Ἀπόκριων. Δυστυχῶς τὸ ὕλικὸ ἐκδίδεται χωρὶς καμιά ἀπολύτως ἐπεξεργασία, χωρὶς ἀπόδοση τῆς φωνητικῆς τῆς κώτικης ντοπιολαλιᾶς, χωρὶς κανὲν εἰδολογικὴ τακτοποίηση, ὅπως θὰ περιμενε κανεὶς ἀπὸ ἕναν ἐπιστήμονα συλλογέα. Ἐτσι ὑφίσταται ἡ ἀνάγκη ὁ μελετητῆς, ποὺ θὰ καταπιαστεῖ μελλοντικὰ μὲ ἐπιστημονικὸν τρόπο μὲ τὰ δημοτικὰ τραγούδια τῆς Κῶ ν' ἀναπληρώσει τὸ κενόν, ποὺ ἀφήνει ἡ κατὰ τὰ ἄλλα χρήσιμη αὐτὴ καταγραφὴ. Γιὰ τὸ ὅπως δὴ ποτε ἡ δημοσίευσή της διέσωσε ὠραιότατα δίστιχα, ποὺ ἄλλιῶς θὰ χάνονταν. Καὶ στὸ σημεῖο αὐτὸ ἐγκρίνεται ἡ προσφορὰ τοῦ συλλογέα.

Γιάννη Μ. Πουγούνια: Καλύμνιοι Ἱεράρχες. Σειρὰ Λογοτεχνικῶν καὶ Ἐπιστημονικῶν Ἐκδόσεων Ἀναγνωστηρίου Καλύμνου «Αἱ Μοῦσαι» ἀρ. 5. Ἀθήνα 1980, σχ. 8ο Μ., σελ. 102.

Ἡ ἐργασία αὕτη ἀποτελεῖ συμβολὴ στὴν ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία τῆς Καλύμνου, παράλληλα ὅμως προβάλλει τὴν ἐμμονὴ τοῦ νησιοῦ στὴν ἐλληνορδοξὴ παράδοση καὶ τὴ φιλοπατρία καὶ τοὺς ἐθνικοὺς ἀγῶνες τῶν Καλυμνίων Ἱεραρχῶν. Πρόκειται γιὰ τὸν Δέρκων Ἱερεμία τὸν Ταυλάριο, τὸν Λέρνης

Ἱερεμία Πατελλάκη, τὸν Κρήτης Μελέτιο Καβάσιλα, τὸν Θαυμακοῦ Μισαήλ Πατέλλη, τὸν Γάνου καὶ Χώρας Σεραφεῖμ Σκαρούλλη, τὸν Φωκίδος Ἀμβρόσιο Τσάππο, τὸν Κυριακουπόλεως Βασίλειο Λουλουδιᾶ, τὸν Λαρίσης καὶ Πλαταμῶνος Ἀμβρόσιο Κασσάρα. Ὁ μελετητὴς τοὺς σκιαγραφεῖ μὲ πλούσια στοιχεῖα καὶ ἀποτυπώνει ἀνάγλυφον τῇ μορφῇ τους.

Πρεσβύτερον Γεωργίου Δρ. Χαραμαντᾶ: Ὁ ἀπὸ Κισσάμου καὶ Σελίνου τῆς Κρήτης, Καλύμνιος Ἐπίσκοπος Θαυμακοῦ Μισαήλ Πατέλλης, μετέπειτα πρῶτος Μητροπολίτης Φαναρίου καὶ Θεσσαλιώτιδος. Κάλυμνος 1981, σχ. 8ο Μ., σελ. 32. — Ὁ Ἱερὸς Ναὸς τῆς Παναγίας Κεχαριτωμένης Χώρας Καλύμνου. Ἱστορία-Παράδοση καὶ Λυρική ἔκφραση. Κάλυμνος 1980, σχ. 8ο Μ., σελ. 84. — Ἡ Ἀντίσταση τῆς Καλύμνου κατὰ τῶν Κατακτητῶν. Ἐκδοση Δήμου Καλυμνίων. Κάλυμνος 1981, σχ. 8ο Μ., σελ. 16.

Εἶναι ἀξιέπαινη ἡ συγγραφικὴ ἐνασχόληση τοῦ λόγιου Πρωτοπρεσβυτέρου τῆς Καλύμνου π. Γεωργίου Χαραμαντᾶ, πτ. Θ., ποὺ γνωρίζει νὰ χρησιμοποιεῖ ἄριστα τὶς πηγές καὶ νὰ διαπραγματεύεται μ' ἐπιτυχία τὰ θέματά του, ποὺ ἀντλεῖ πάντοτε ἀπὸ τὴν πλούσια ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία καὶ παράδοση τοῦ νησιοῦ του.

Μὲ τὴν πρώτη ἀπὸ τίς παραπάνω ἐργασίες του εἰσφέρει νέα στοιχεῖα γιὰ τὸν Καλύμνιο Ἱεράρχη Μισαήλ Πατέλλη (βλ. καὶ παραπάνω τὸ ἔργο τοῦ Πουγούνια), ἐνῶ μὲ τὴ δεύτερη μᾶς δίνει μιὰ ὀλοκληρωμένη μονογραφία γιὰ τὸν ἱστορικὸ Νεὸ τῆς Παναγιᾶς τῆς Χαρατωμένης, ποὺ ἀποτελεῖ καλλιτεχνικὸ καὶ πνευματικὸ στολίδι γιὰ τὴν Κάλυμνο καὶ τοὺς Καλυμνίους. Στὴν τρίτη ἐργασία, ποὺ συνδέεται μὲ ἕνα ἄλλο Καλύμνιο Ἱεράρχη, τὸν Λέρνης Ἱερεμία Πατελλάκη, προβάλλεται τὸ ἀγωνιστικὸ πνεῦμα τοῦ Καλυμνιακοῦ λαοῦ καὶ ἡ ἐθνικὴ προσφορά τῆς τοπικῆς του Ἐκκλησίας.

Οἱ μελέτες τοῦ π. Χαραμαντᾶ διακρίνονται γιὰ τὴ μεθοδικότητα, τὴν ἄριστη συγκρότηση, τὴ βιβλιογραφικὴ τεκμηρίωση καὶ τὸ σφιχτὸ γράψιμό τους.

Χρηστίνας Εὐστρατιάδου: Ἀφηγήματα καὶ Ἱστορήματα τοῦ Καστελλόριζου. Ἐκδοση Συνδέσμου τῶν Ἀπανταχοῦ Καστελλοριζίων «Ὁ Ἅγιος Κωνσταντῖνος». Ἀθήνα, χ.χ. ἔ., σχ. 8ο Μ., σελ. 60.

Ἀποσπῶ ἀπὸ τὸν πρόλογό μου στὸ βιβλίον μερικὲς χαρακτηριστικὲς γραμμές: «Ἐχουν τὰ κομμάτια αὐτὰ ἐνδιαφέρον γιὰ τὴ λογογραφία τοῦ Καστελλόριζου, καθὼς ἔχει ἀπομνημονέψει ἰδιότυπες πτυχές ἀπὸ τὴν καθημερινή, τὴν κοινωνικὴ καὶ τὴ θρησκευτικὴ ζωὴ στὸ νησί. Ὅ,τι διακρίνει τὰ καλοσμιλεμένα ἀφηγήματά της εἶναι ἡ αὐθεντικὴ ἀπὸ πρῶτο χερί πληροφόρηση,

ἀλλὰ καὶ ἡ ἔντεχνη παραστατικὴ ἐπεξεργασία τοῦ ὕλικου. Μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ προσφέρει διπλὴ ὑπηρεσία, καὶ στοὺς μελετητὲς παρέχει ἀξιοποιήσιμα στοιχεῖα καὶ στοὺς ἀπλοὺς ἀναγνῶστες ἐλκυστικὰ στιγμιότυπα ἢ πιὸ ολοκληρωμένα κείμενα, ποὺ ὅλα μαζί δίνουν ξανὰ ζωὴ στὸ χτυπημένο ἀπὸ τὴ μοίρα καὶ τὰ γεγονότα καὶ τὴ μοίρα νησί. Στὶς σελίδες τῆς ξαναζεῖ τὸ ἀλλοτινὸ Καστελλόριζο μὲ ὅλο τὸ σφρῆγος καὶ τὸν δυναμισμό του. Τὰ πανηγύρια, οἱ μικρὲς καὶ μεγάλες συνήθειες, τὰ ἐπαγγέλματα, οἱ τύποι τοῦ νησιοῦ κι ἓνα σωρὸ ἄλλες πλευρὲς τοῦ λαϊκοῦ πολιτισμοῦ τοῦ Καστελλόριζου, ποὺ καλύπτουν ἓνα ὄχι εὐκαταφρόνητο χῶρο στὸ ὅλο θέμα».

*Δήμητρας Πικραμένου - Βάρφη καὶ Χρυσοθέμιδος
Σταματοπούλου - Βασιλάκου: Μανουὴλ Ἰω. Γεδεών. Ἀποσημειώματα Χρονογράφου. Μνεία τῶν πρὸ ἐμοῦ. Πατριαρχικαὶ Ἐφημερίδες. Ἱστορία τῶν τοῦ Χριστοῦ πενήτων. Εὐρετήρια. Ἐκδόση Κέντρου Νεοελληνικῶν Ἑρευνῶν Ε.Ι.Ε. ἀρ. 24. Ἀθήνα 1979, σχ. 8ο Μ., σελ. 130.*

Εἶναι περιττὸ νομίζουμε νὰ ὑπογραμμισθεῖ ἡ ἀξία καὶ σημασία τέτοιων εὐρετηρίων, ποὺ ἀποτελοῦν κλειδιά γιὰ τὴν ἐπιστημονικὴ ἔρευνα. Καὶ καθὼς τὸ ἔργο τοῦ ἀείμνηστου μεγάλου Λεριοῦ ἱστοριοδίφῃ Μανουὴλ Γεδεών εἶναι ἓνας ἀνεκτίμητος θησαυρὸς πληροφοριῶν καὶ στοιχείων γιὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴ μας ἱστορία, —ἰδίως τὴν ἀναφερόμενη στὴ Μ. τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία τῆς Κωνσταντινουπόλεως,— τὸν Ἑλληνισμό τῆς Τουρκοκρατίας καὶ τῆς Πόλης, τοὺς φορεῖς, τὰ πρόσωπα, τὰ γεγονότα, τὰ οἰκονομικὰ καὶ κοινωνικὰ δεδομένα, ἡ εὐρετηρίαση 4 ἀπὸ τὰ κυριώτερα ἔργα του εἶναι ἓνα ἐξαίρετο ὄργανο στὰ χέρια τῶν ἐρευνητῶν γιὰ τὴν ἀξιοποίησή τους. Παράλληλα ἀναδεικνύεται τὸ πολυσήμαντο τῆς προσφορᾶς τοῦ μεγάλου τέκνου τῆς Δωδεκανήσου στὸν χῶρο τῆς ἐπιστήμης καὶ τοῦ πνεύματος.

Ἀρχιμανδρίτη Φιλαρέτου Ἀπ. Βιτάλη: Κανὼν παρακλητικὸς εἰς τὸν Ἀρχάγγελον Μιχαὴλ, προστάτην τῆς Σύμης καὶ πάσης Δωδεκανήσου. Ἀθήναι 1981, σχ. 16ο μ., σελ. 48.

Μέσα σ' ἓνα χρόνο τὸ βιβλιαράκι αὐτὸ ἔκανε τρεῖς ἀπανωτὲς ἐκδόσεις. Ἀναδημοσιεύω ἀπὸ τὴν τρίτη ἐκδόση ὅσα ἔχω ἤδη σημειώσει γι' αὐτό: «Ὁ Πανος. π. Φιλάρετος δὲν εἶναι μόνον δόκιμος ἱστορικὸς καὶ ἐκκλησιαστικὸς συγγραφέας, ἀλλὰ ἔχει καὶ ὑμνογραφικὸ χάρισμα. Ἔτσι, ὅταν βρέθηκε τὸν τελευταῖο καιρὸ στὴν Ἱ. Μονὴ Πανορμίτη Σύμης, ποὺ εἶναι πανδωδεκανησιακὸ προσκύνημα, συνέθεσε μὲ παραδοσιακὴ αἴσθηση καὶ ποιητικὴ ἐμπνοὴ «Κανὼνα Παρακλητικὸν» στὸν Ἀρχάγγελο Μιχαὴλ τὸν Πανορμίτη, ποὺ εἶναι προστάτης κάθε ναυτικοῦ καὶ θαλασσινοῦ καὶ τὰ θαύματά του γνωστὰ σὲ

ολόκληρη τὴν Ὁρθοδοξία. Τὸ ἀξιοσημείωτο εἶναι ὅτι ὡς χθὲς δὲν ὑπῆρχε Ἀκολουθία εἰδικὰ γιὰ τὸν Πανορμίτη, ἀλλὰ γινόταν χρήση τοῦ Κανόνα ποῦ ψάλλεται στὸ Ἅγιον Ὅρος (Ἱ. Μονὴ Δοχειαρίου) γιὰ τὸν Ἀρχάγγελο. Τώρα, τὸ Μοναστήρι ἀπέκτησε εἰδικὴ Ἀκολουθία, ἀλλὰ καὶ οἱ φιλόθερσοι Δωδεκανήσιοι θὰ ἔχουν τὴν εὐκαιρία νὰ χρησιμοποιοῦν τὸ κατανυκτικὸ πόνημα τοῦ Πανοσιολογιωτάτου. Εἶναι παρήγορο τὸ γεγονὸς, στοὺς «σκληροὺς καιροὺς» μας, λόγιοι κληρικοὶ μας νὰ καταγίνονται μὲ τὴν πατροπαράδοτη τέχνη τῆς βυζαντινῆς ὕμνογραφίας, δείχνοντας τόσο σεβασμὸ καὶ ἀγάπη στὴν Παράδοση».

Κώστα Ὁδ. Σακελλαρίδης: Παροιμίες καὶ Φράσεις ἀπὸ τῆ Νίσυρου. Ἐκδόση Ἑταιρίας Νισυριακῶν Μελετῶν. Ἀθήναι 1983, σχ. 80 Μ., σελ. 370.

Μετὰ τὴν ἐκδόση τῶν «Παροιμιῶν καὶ Φράσεων ἀπὸ τῆ Σύμης» τῶν Σωτηρίου καὶ Ἀλεξάνδρου Καρανικόλα, ποῦ πραγματοποιοῖνε ἡ Ἐπιτροπὴ μας τὸ 1980, ἰδοὺ ἔπου χαιρόμαστε ἀνάλογη προσπάθεια γιὰ τὴ Νίσυρο ἀπὸ τὸν γνωστὸ καὶ δόκιμο μελετητὴ τῆς λαογραφίας τῆς κ. Κώστα Σακελλαρίδης. Κι ἐδῶ τὸ πλούσιο ὕλικό, ποῦ ἄλλο ἀποτελεῖ τοπικὴ ἰδιοτυπία κι ἄλλο πανελλήνια παραλλαγὴ ἢ ὁμοιότητα εἶναι ταξινομημένο καὶ ἐπεξεργασμένο ἐπιστημονικὰ κατὰ τὸ λημματοθετικὸ σύστημα τοῦ Νικολάου Πολίτη, ποῦ ἔχει υἱοθετηθεῖ καὶ ἐφαρμόζεται ἀπὸ τὴ λαογραφικὴ ἐπιστῆμη.

Ἡ ἐργασία εἶναι ἀπὸ κάθε πλευρὰ ἀψογή, πολύμοχη, περισπούδαστη. Ἕνας ἀκόμη κρίκος στὴ χρυσὴ ἀλυσίδα τῆς πνευματικῆς προσφορᾶς τοῦ Κώστα Σακελλαρίδης στὸ νησί του καὶ ἓνα πολύτιμο ἀπόκτημα γιὰ τὴ βιβλιογραφία τῶν νησιῶν μας.

Νικόλα Μ. Δράκος: Γιὰ τὸ γλωσσικὸ ἰδίωμα τῆς Καλύμνου. Σειρὰ Λογοτεχνικῶν καὶ Ἐπιστημονικῶν Ἐκδόσεων Ἀναγνωστηρίου Καλύμνου «Αἱ Μοῦσαι» ἀρ. 9. Ἀθήνα 1982, σχ. 80 Μ., σελ. 252.

Ἦλθε ἡ ὥρα νὰ μελετηθεῖ καὶ τὸ γλωσσικὸ ἰδίωμα τῆς Καλύμνου. Συστηματικὰ ὁ γυμνασιάρχης κ. Δράκος μελετᾷ τὴ φωνητικὴ καὶ τὸ τυπικόν, γιὰ νὰ μᾶς δώσει τὸ λεξιλόγιό τοῦ καλυμνιακοῦ ἰδιώματος ἔχοντας ὑπ' ὄψιν τὴν προγενέστερη δωδεκανησιακὴ βιβλιογραφία καὶ δουλεύοντας μ' ἐπιστημονικὸ τρόπο τὸ ὕλικο του. Ἔργα τοῦ εἵδους δὲν εἶναι ἀπλὲς συμβολές, ἀλλὰ βιβλία ἀναφορᾶς ποῦ προάγουν τὴν ἐρευνα στὰ νησιά μας.

Ι. Μ. ΧΑΤΖΗΦΩΤΗΣ

Ἱ. Μ. Χατζηφώτης: Ἡ Ἱερὰ Μονὴ Πανορμίτου Σύμης. Σειρά Αὐτοτελῶν Ἐκδόσεων Στέγης Γραμμάτων καὶ Τεχνῶν Δωδεκανήσου ἀριθ. 7. Ἀθήναι 1978, σχ. 80 Μ., σελ. 160, εἰκ.

Στὴν ἐμπεριστατωμένη αὐτὴ μονογραφία τοῦ ὁ συγγραφέας ἱστορεῖ τὰ τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Πανορμίτου Σύμης. Πράγματι ἀξιόλογη συμβολὴ μὲ γλαφυρὴ γλώσσα καὶ ἱστορικὸ ὕλικό ἀφθονο, μᾶς δίνει τὶς διαστάσεις τῆς Μονῆς, πὺ μέσα ἀπ' τὴν ἱστορία καὶ τὸ θρύλο στάθηκε σύμβολο τῆς θρησκευόμενης συνειδήσεως τῶν ἀνθρώπων πὺ ζοῦν στὶς ἀκριτικὲς αὐτὲς ἐσχατιὲς τοῦ νοτιο-ανατολικοῦ Αἰγαίου. Ἡ πλούσια βιβλιογραφία, ἡ σωστὴ τοποθέτηση τῆς ἱστορικῆς ἐρευνας γύρω ἀπ' τὴ μονή, οἱ ἀναφορὲς σὲ πρόσωπα καὶ πράγματα, ἀκόμη καὶ ὁ πολυτιμότεος πίνακας ὀνομάτων πὺ διευκολύνουν τὸν μελετητὴ στὸ νὰ ἐντοπίσει μὲ εὐχέρεια τὰ ζητούμενα, καθιστοῦν τὴ μονογραφία ἀπαραίτητη γιὰ κάθε ἐρευνητὴ, πὺ ἀναγκαστικὰ θὰ σταθεῖ στὴν ἐργασία τοῦ Ἱ. Μ. Χατζηφώτη, πὺ ὅπως σὲ κάθε του ἐργασία, ἔτσι καὶ σ' αὐτὴ δείχνει τὴν ὑπευθυνότητα πὺ ἐργάζεται καὶ τὴν ἐνημερότητά του πάνω στὸ θέμα τὸ ὁποῖο δὴποτε πὺ ἐπεξεργάζεται.

Μερικὰ ἀπ' τὰ κεφάλαια τῆς μονογραφίας: Ἡ ἱδρυση τῆς μονῆς, Λαϊκὴ παράδοση, τὸ Σημερινὸ καθολικόν, τὰ ἄλλα κτίσματα, τὸ σκευοφυλάκιο καὶ τὸ μουσεῖο, ἡ βιβλιοθήκη, τὸ νέο ἡρῶο, μετόχια καὶ κτήματα, ἱστορικὸ περίγραμμα, τὰ θαύματα τοῦ Ταξιάρχου, ἡ ἀπήχηση, οἱ ἡγούμενοι, τὸ μοναχολόγιο, ἡ ἐθνικὴ καὶ κοινωνικὴ προσφορά, ὕμνογραφία, παρακλητικὸς κανόνας, χαιρετισμοὶ καὶ ἐγκώμιο. Συνοπτικὰ, ἀλλὰ διεισδυτικὰ ὁ συγγραφέας ἐξετάζει ὅλα ἕνα-ἕνα, γιὰ νὰ δώσει τὴν ἱστορικὴ φυσιογνωμία, τὸν χαρακτήρα τῆς Ἱερᾶς Μονῆς.

Μιὰ μελέτη, πὺ ὅπωςδὴποτε καλύπτει ἕνα κενὸ καὶ ἀποτυπώνει μ' ἐνάργεια στὸ χρόνο τὰ χνάρια καὶ τὴν παρουσίαν τοῦ Πανορμίτη στὴ θρησκευτικὴ συνειδηση τῶν Συμιακῶν καὶ κατ' ἐπέκταση τῶν Δωδεκανησίων.

ΠΑΡΑΣΧΟΣ ΠΑΡΑΣΟΣ

Ἱ. Μ. Χατζηφώτης: Πάτμος ἡ ἱερή. Ἀθήνα 1980, σχ. 80 Μ., σελ. 136, εἰκ.

Ἡ Πάτμος, τὸ νησί τοῦ Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου εἶναι κάτι τὸ διακριτικὸ μέσα στὸν Αἰγαιοπελαγίτικο χῶρο, γιὰ τὸ συνθέτουν ἀπὸ τὸ ἕνα μέρος οἱ μεγαλοπρεπεῖς μνημεῖες τοῦ μεσαιωνικοῦ (βυζαντινοῦ) Ἑλληνισμοῦ καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο ἡ χριστιανικὴ καὶ πνευματικὴ ἐξαρση. Καὶ τοῦτο, γιὰ τ' ἀρχαῖα χρόνια σπάνια ἀναφέρεται (Θουκυδ. III, 33. Στράβ., C 488). Ὡστόσο ἡ φωτεινὴ τῆς πορείας ἀρχισε μετὰ τὴν σ' αὐτὴν ἐξορία τοῦ Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου καὶ τὴν ἀπ' αὐτὸν συγγραφὴ τῆς «Ἀποκαλύψεως» κατὰ τὴ διάρκειαν τῆς δίχρονης

Ἱ. Μ. Χατζηφώτης: Ἡ Ἱερὰ Μονὴ Πανορμίτου Σύμης. Σειρὰ Αυτοτελῶν Ἐκδόσεων Στέγης Γραμμάτων καὶ Τεχνῶν Δωδεκανήσου ἀριθ. 7. Ἀθήναι 1978, σχ. 8ο Μ., σελ. 160, εἰκ.

Στὴν ἐμπεριστατωμένη αὐτὴ μονογραφία τοῦ ὁ συγγραφέας ἱστορεῖ τὰ τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Πανορμίτου Σύμης. Πράγματι ἀξιόλογη συμβολὴ μὲ γλαφυρὴ γλώσσα καὶ ἱστορικὸ ὕλικό ἀφθονο, μᾶς δίνει τὶς διαστάσεις τῆς Μονῆς, πὺ μέσα ἀπ' τὴν ἱστορία καὶ τὸ θρύλο στάθηκε σύμβολο τῆς θρησκευόμενης συνειδήσεως τῶν ἀνθρώπων πὺ ζοῦν στὶς ἀκριτικὲς αὐτὲς ἐσχατιὲς τοῦ νοτιο-ανατολικοῦ Αἰγαίου. Ἡ πλούσια βιβλιογραφία, ἡ σωστὴ τοποθέτηση τῆς ἱστορικῆς ἐρευνας γύρω ἀπ' τὴ μονή, οἱ ἀναφορὲς σὲ πρόσωπα καὶ πράγματα, ἀκόμη καὶ ὁ πολυτιμώτατος πίνακας ὀνομάτων πὺ διευκολύνουν τὸν μελετητὴ στὸ νὰ ἐντοπίσει μὲ εὐχέρεια τὰ ζητούμενα, καθιστοῦν τὴ μονογραφία ἀπαραίτητη γιὰ κάθε ἐρευνητὴ, πὺ ἀναγκαστικὰ θὰ σταθεῖ στὴν ἐργασία τοῦ Ἱ. Μ. Χατζηφώτη, πὺ ὅπως σὲ κάθε του ἐργασία, ἔτσι καὶ σ' αὐτὴ δείχνει τὴν ὑπευθυνότητά πὺ ἐργάζεται καὶ τὴν ἐνημερότητά του πᾶνω στὸ θέμα τὸ ὁποιοδήποτε πὺ ἐπεξεργάζεται.

Μερικὰ ἀπ' τὰ κεφάλαια τῆς μονογραφίας: Ἡ ἱδρυση τῆς μονῆς, Λαϊκὴ παράδοση, τὸ Σημερινὸ καθολικόν, τὰ ἄλλα κτίσματα, τὸ σκευοφυλάκιο καὶ τὸ μουσεῖο, ἡ βιβλιοθήκη, τὸ νέο ἡρῶο, μετόχια καὶ κτήματα, ἱστορικὸ περίγραμμα, τὰ θαύματα τοῦ Ταξιάρχῃ, ἡ ἀπήχηση, οἱ ἡγούμενοι, τὸ μοναχολόγιο, ἡ ἐθνικὴ καὶ κοινωνικὴ προσφορά, ὁ μνημονογραφία, παρακλητικὸς κανόνας, χαιρετισμοὶ καὶ ἐγκώμιο. Συνοπτικὰ, ἀλλὰ διεισδυτικὰ ὁ συγγραφέας ἐξετάζει ὅλα ἕνα-ἕνα, γιὰ νὰ δώσει τὴν ἱστορικὴ φυσιογνωμία, τὸν χαρακτήρα τῆς Ἱερᾶς Μονῆς.

Μιὰ μελέτη, πὺ ὅπωςδήποτε καλύπτει ἕνα κενὸ καὶ ἀποτυπώνει μ' ἐνάργεια στὸ χρόνο τὰ χνάρια καὶ τὴν παρουσία τοῦ Πανορμίτη στὴ θρησκευτικὴ συνειδηση τῶν Συμιακῶν καὶ κατ' ἐπέκταση τῶν Δωδεκανησίων.

ΠΑΡΑΣΧΟΣ ΠΑΡΑΣΟΣ

Ἱ. Μ. Χατζηφώτης: Πάτμος ἡ ἱερή. Ἀθήνα 1980, σχ. 8ο Μ., σελ. 136, εἰκ.

Ἡ Πάτμος, τὸ νησί τοῦ Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου εἶναι κάτι τὸ διακριτικὸ μέσα στὸν Αἰγαιοπελαγίτικο χῶρο, γιὰ τὸ συνθέτουν ἀπὸ τὸ ἕνα μέρος οἱ μεγαλοπρεπεῖς μνημεῖες τοῦ μεσαιωνικοῦ (βυζαντινοῦ) Ἑλληνισμοῦ καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο ἡ χριστιανικὴ καὶ πνευματικὴ ἐξαρση. Καὶ τοῦτο, γιὰ τ' ἀρχαῖα χρόνια σπάνια ἀναφέρεται (Θουκυδ. III, 33. Στράβ., C 488). Ὡστόσο ἡ φωτεινὴ τῆς πορείας ἀρχισε μετὰ τὴν σ' αὐτὴν ἐξορία τοῦ Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου καὶ τὴν ἀπ' αὐτὸν συγγραφὴ τῆς «Ἀποκαλύψεως» κατὰ τὴ διάρκεια τῆς δίχρονης

παραμονής του εκεί. Ἀπὸ τότε τὸ ὠραῖο νησί (πού προστάτις του ἦταν στ' ἀρχαῖα χρόνια ἡ Ἀρτεμις) πῆρε βαθειὰ σημασία γιὰ τὸν χριστιανικὸ κόσμον κ' ἡ πορεία του (στὸ κύλισμα τοῦ καιροῦ) ἀπέκτησε φωτεινότητα.

Γι' αὐτὸ τὸ ἱερό, πλέον, νησί μᾶς μιλάει ὁ συγγραφεὺς μέσα στὸ μεστό σὲ περιεχόμενο βιβλίο του, συνυφαίνοντας σ' ἓνα ὅ,τι μπορεῖ αὐτὸ τὸ νησί νὰ προσφέρει στὸν ἐπισκέπτη του: τὸ φῶς, τὴν πίστη, τὴν παράδοση, τὴν τάση γιὰ μεταφυσικὴ ἀναζήτηση, γιὰ τελείωση τοῦ ἑσῶ κόσμου. Δὲν εἶναι σχῆμα λόγου ὅτι ὁ συγγραφεὺς ἔχει κινήσει σωστὰ τὴ γνώση, πού προσφέρει ἡ ἐπίσκεψή κι αὐτὴν πού ἀπομένει ἀπὸ τὴν ἐπαφή μὲ τὶς πηγές, γνώση πού τελικὰ παίρνει σφαιρικὸ χαρακτήρα, καθὼς μᾶς δίνεται μὲ μιὰ ἄρτια ἀφηγηματικότητα, μὲ ἐσωτερικὴ δύναμη, μ' εὐαισθησία πού λαξεύει τὸ κάθε τι καὶ τοῦ δίνει τὴν πραγματικὴ του ὑπόσταση.

Τὸ ὅλο ἐδῶ (ἀπὸ τὴν πρώτη γνωριμία ὡς αὐτὴν πού οἰκειώνεται ὁ ἀναγνώστης μὲ τοὺς ἀγιογράφους τοῦ νησιοῦ) ἔχει κάτι τὸ προσωπικό. Ὁ,τι σὲ βοηθᾷ ὄχι μόνο νὰ πλησιάσεις τὸν χῶρο καὶ νὰ δεῖς τίς μέσα στὸν χρόνο μεταμορφώσεις του, ἀλλὰ καὶ νὰ ἐπικοινωνήσεις μ' αὐτὴν τὴν ἴδια τὴν Ἀποκάλυψη αὐτοῦ πού λέγεται Μεσαιωνικὸς (Βυζαντινὸς) κόσμος καὶ σ' εὐρύτατη θεώρηση Ὁρθοδοξία. Πρόκειται γιὰ ἓνα ἔργο, ὅπου συμπορεύονται μαζὶ ἀρμονικὰ ἡ λογοτεχνικὴ δύναμη καὶ ἡ φιλολογικὴ δράση, γιὰ νὰ δώσουν τὰ μέσα νὰ γίνεις ἓνα μ' ὅ,τι διάβασες.

Ἰ. Μ. Χατζηφώτης: Ὁ λαϊκὸς πολιτισμὸς τοῦ Καστελλορίζου. Ἐκδοση τοῦ Συνδέσμου τῶν ἀπανταχοῦ Καστελλοριζίων «Ὁ Ἅγιος Κωνσταντῖνος». Ἀθήνα 1982, σχ. 4ο Μ., σελ. 256.

«Ἐκ μέντοι γε τῆς ἀπάντων πρὸς ἄλληλα συμπλοκῆς καὶ παραθέσεως, ἔτι δ' ὁμοιότητος καὶ διαφορᾶς, μόνης ἂν τις ἀφίκοιτο καὶ δυνηθεῖη κατοπτεῦσεως ἅμα καὶ τὸ χρήσιμον καὶ τὸ τερπνὸν ἐκ τῆς ἱστορίας λαβεῖν».

ΠΟΛΥΒΙΟΣ (Α', 4.11)

Ὅχι μόνο τοῦ ὅποιου λαϊκοῦ πολιτισμοῦ, ἀλλὰ καὶ τοῦ ὅποιου στοιχείου ζωῆς ἡ καταγραφή δὲν εἶναι παιχνίδι μὲ τὰ γράμματα τοῦ ἀλφαβήτου πού παίζουν τὰ παιδιὰ, γιὰ νὰ ὀξύνεται ἡ σκέψη τους ἀπὸ τὴν πλευρὰ τῆς συγκράτησης ἢ τῆς ἐφεύρεσης νέων σχημάτων. Τὸ κάθε τι, τὴν ὥρα τῆς καταγραφῆς, δὲ μπορεῖ ν' ἀπομονώνεται, οὔτε νὰ προβάλλεται σὰν κάτι ξεχωρὸ ἀπ' ὅλα τ' ἄλλα. Ὅλες οἱ ἐκδηλώσεις τῆς ζωῆς ξεκινοῦν ἀπὸ ἓναν πυρήνα. Σ' αὐτὸν ξαναγυρίζουν, ἀκόμα κι ἂν ἀπομακρυνθοῦν, ἀκόμα κι ἂν χάσουν τὸ σωστὸ τῆς πλεύσης. Κάποια στιγμή ὑποχρεώνονται νὰ ἐπιστρέψουν στὴ ρίζα τους καὶ νὰ δεῖξουν πόσο ἄντεξαν, πόσο μεταβλήθηκαν ἢ ἀλλοιώθηκαν. Εἶναι ἀνάγκη αὐτὴ ἡ ἐπιστροφή στὶς ρίζες. Καὶ πρέπει νὰ παραδεχτοῦμε ὅτι

αὐτὴ ἡ ἐπιστροφή εἶναι πάντοτε ὀδυνηρή. Γιατὶ εἶναι ἐπιστροφή πρὸς ἐκεῖνο ποῦ εἶναι Χτές, ὅ,τι ἀποτελεῖ ἕναν σίγουρο «ἀπολογισμόν», γιὰ τὴ σύνταξη τοῦ «προϋπολογισμοῦ» ποῦ ἀναλογεῖ στὸ Αὔριο. Σχῆμα δὲν εἶναι ὅτι χωρὶς αὐτὸν τὸν «προϋπολογισμόν», τὸν συνταγμένο ἀπὸ τὴν πείρα ποῦ προσφέρει ὁ «ἀπολογισμός» τοῦ Χτές, κάθε Ἔθνος μοιάζει μὲ πλοῖο ποῦ παραδέρνει σὲ ἀχανὴ θάλασσα χωρὶς τιμόνι καὶ πυξίδα. Ἀνάγκη εἶναι, ἐπομένως, νὰ στρέφει ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ καιρὸ σὲ καιρὸ τὰ μάτια πρὸς τὸ Χτές καὶ χωρὶς προσωπίδες καὶ προκαταλήψεις ἢ σκοπιμότητες, γιὰ χάρη τοῦ Αὔριο, νὰ ἐρευνᾷ τὸ τί ἔκανε, νὰ τὸ μελετᾷ, νὰ τὸ ἀναλύει, νὰ τὸ κατατάσσει, νὰ τὸ συγκρίνει καὶ νὰ τὸ ἀξιολογεῖ καὶ νὰ φτάνει σὲ κρίση γι' αὐτὸ (θετικὴ ἢ ἀρνητικὴ) γιὰ νὰ μπορεῖ νὰ προχωρεῖ, μέσα στὸ χρόνο, μὲ λιγώτερους κλυδωνισμούς.

Γιὰ νὰ φτάσει, ὅμως, σ' αὐτὴ τὴν κρίση πρέπει ἡ ἔρευνά του νὰναι ἀντικειμενική. Κι ὅταν λέμε «ἀντικειμενική» ἐννοοῦμε «κρίση» χωρὶς ὑποβολές, ἕνα εἶδος ἀνατομίας πάνω σὲ ζωντανὸ σῶμα, χωρὶς καταφυγὴ σ' ἀναισθητικά, χωρὶς παραχωρήσεις ἢ παραχαράξεις, ποῦ ἐπιβάλλονται ἀπὸ τὴν ὅποια σκοπιμότητα. Μόνο μὲ μιὰ τέτοια «κρίση» μπορούμε νὰ μετρήσουμε τὸ γερὸ ποῦ διακρίνει τὴν ἀνάμνηση. Καὶ μάλιστα μὲ βάση τὸ μεταβλητὸ ποῦ διακρίνει τὴν πορεία, τίς ἀντιλήψεις, τοὺς τρόπους καὶ τίς ἀπόψεις τοῦ ἀνθρώπου ὅχι ἀπὸ τὴν πλευρὰ σκοπῶν, ποῦ μένουν ἀμετάθετοι, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν πλευρὰ τῶν μέσων ποῦ τὸν βοηθοῦν νὰ δίνει σάρκα καὶ ὅσῃ στοὺς σκοπούς.

Ὅταν ἡ ἔρευνα, ἡ μελέτη, ἡ ἀνάλυση, ἡ κατάταξη, ἡ σύγκριση κι ἡ ἀξιολόγηση, γιὰ τὴν ἐξαγωγή κρίσης, εἶναι ἀντικειμενική, δηλαδὴ ἱκανὴ νὰ μὴν ὑποκύπτει σ' ὁρέξεις, τότε τὸ ὅποιο στοιχεῖο τῆς ζωῆς φωτίζεται ἀπόλυτα. Διατηρεῖ τὸ εἰδικό του βάρος κι ἀνταπεξέρχεται στὴ φθορὰ ποῦ προκαλεῖ, ἀπὸ τὴν ἴδια του τὴ φύση, ὁ χρόνος. Μόνο μ' αὐτὸν τὸν τρόπο μπορεῖ ν' ἀποδειχθεῖ τὸ συνεχὲς περπάτημα κάθε στοιχείου τῆς ζωῆς κι εἰδικώτερα ὧσων συνθέτουν τὸν λαϊκὸ πολιτισμὸ τῶν ἐθνῶν. Καὶ αὐτὰ στέκουν ὅταν ξέρουν (κατὰ τὴν ἄποψη τοῦ Ἡρόδοτου) τί σημαίνει τὸ νὰ συντηροῦν, σὰν κόρη ὀφθαλμοῦ: τὸ ὅμοιο, τὸ ὁμόγλωσσο, τὸ ὁμόθηρσκο καὶ τὸ ὁμότροπο τῶν ἡθῶν, ἐθίμων, μύθων, θρύλων, παραδόσεων καὶ δοξασιῶν τους.

Γιατὶ γνωστὸ εἶναι, ἄλλωστε, ὅτι γιὰ τὰ ἔθνη θωράκιση μένει ὁ λαϊκὸς τους πολιτισμός, ὅταν εἶναι σὲ θέση ν' ἀνταπεξέρχεται στὶς προκλήσεις ποῦ ἐκτοξεύει ἐναντίον του ὁ ἔξω κόσμος.

Οἱ σκέψεις αὐτὲς ἤρθαν στὴν ἐπιφάνεια ὅταν ἀνοίξαμε τὸ βιβλίον τοῦ Ἱ. Μ. Χατζηφώτῃ «Ὁ Λαϊκὸς πολιτισμὸς τοῦ Καστελλορίζου» καὶ σταθήκαμε στὸ ἐκδοτικὸ σημείωμα ποῦ τὸ συνοδεύει, γραμμένο ἀπὸ τὸν Μ. Ἀγαπητό, Ὑποναύαρχο ἐ.ἀ., Πρόεδρο τοῦ Συνδέσμου τῶν ἀπανταχοῦ Καστελλοριζίων «Ὁ Ἅγιος Κωνσταντῖνος». Ἀπὸ τὸ σημείωμα αὐτὸ πληροφοροῦμεθα:

«Διαλέξαμε τὸν λαϊκὸ πολιτισμὸ τοῦ νησιοῦ μας θέμα τῆς ἐκδόσεώς μας. γιὰτὶ ὁ χρόνος ποῦ ἔχει μεσολαβήσει ἀπὸ τὴν ὁλοκληρωτικὴ καταστροφὴ

τοῦ Καστελλόριζου, χωρίς ἐν τῷ μεταξύ νὰ γίνεи καμιά προσπάθεια γιὰ τὴν ἀναβίωσίν του, ἄρχισε νὰ ἀπειλεῖ ἐπικίνδυνα μὲ ἐξαφάνισή τὰ πολὺ λιγοστὰ στοιχεῖα ποὺ ἔχουν περισωθεῖ ἀπὸ τὸν Λαϊκὸ Πολιτισμὸ μας. Αὐτὰ τὰ στοιχεῖα, σπαρμένα ὅπως γνωρίζουμε στὰ πέρατα τοῦ κόσμου, σὲ λίγο δὲν θὰ ὑπάρχουν, ὅπως δὲν θὰ ὑπάρχουν καὶ οἱ λίγοι ἐπιζῶντες σήμερα ποὺ τὰ ἐξήσαν καὶ ποὺ εἶναι σὲ θέσῃ νὰ μᾶς πληροφορήσουν γι' αὐτά».

Στὴ συνέχεια ἔχουμε μιὰν ἀποκάλυψη, ποὺ δίνει εὖρος στὴν παροιμία τοῦ λαοῦ μας «Στερνὴ μου γνώση νὰ σ' εἶχα πρῶτα»:

«Ὅταν στὶς γνωστὲς νοσταλγικὲς ἐξάρσεις, οἱ γιαγιάδες μας ζητοῦσαν ἀπελπισμένα νὰ φέρουν κοντά μας αὐτὸν τὸν κόσμον, τὸν δικὸν τους κόσμον, ἐμεῖς πεισματικὰ ἀρνιώμασταν νὰ τὸν δεχτοῦμε, γιατί πιστεύαμε, τότες, πὼς αὐτὸς ποὺ κτίζαμε ἦταν ὁ καλύτερος. Καὶ ὅταν ξαφνικὰ νιώσαμε τὴν παγερὴ ἀπομόνωση μέσα στὸν κόσμον ποὺ ἐμεῖς οἱ ἴδιοι διαλέξαμε καὶ φτιάξαμε, τότες συνειδητοποιήσαμε τὸ μεγάλο κενὸ ποὺ ἄφησαν πίσω τους. Βιαστικὰ λοιπὸν ἀναζητήσαμε στὸ τόσο ζωτικὸ γιὰ τὴν ὑπαρξή μας αὐτὸ θέμα, νὰ καλύψουμε, ἂν ἦταν δυνατόν, ὅ,τι δὲν σταθήκαμε ἄξιοι νὰ κάνουμε ὅταν ζοῦσαν ἐκεῖνες. Τουλάχιστον ἂς εἶχαμε ἀποδεχθεῖ τὴν ἀνθρωπινὰ ποὺ διέκρινε τὸν κόσμον τῆς ἐποχῆς ἐκείνης».

Καὶ τὸ σημείωμα καταλήγει:

«Προσωπικῶς καὶ πέρα ἀπὸ πατριωτικοὺς συναισθηματισμούς, θὰ ἤθελα νὰ πῶ, πὼς στὰ πολὺ δύσκολα χρόνια ποὺ περνᾶμε, ἡ ἐπιστροφή στὶς ρίζες μας εἶναι μιὰ ἀνακούφιση, μιὰ διέξοδος, εἶναι ἡ ἀπάντηση στὴ σημερινὴ ἀρνητικὴ στάση ἀπέναντι στὸν ἄνθρωπον».

Ἐπιστροφή στὶς ρίζες... Νὰ ἔνα μεγάλο θέμα, ποὺ ὅλους μᾶς ἀπασχολεῖ καὶ ποὺ, κατὰ κανόνα, τὸ μπλέξαμε μὲ τὴν πολιτικὴ καὶ χάσαμε κι ἐμεῖς κι αὐτό, ὅπως λέει ὁ λαός, τὰ πασχάλια. Γιατὶ τὸ θέμα τῶν ἐκδηλώσεων τοῦ λαϊκοῦ πολιτισμοῦ δὲν περνᾷ μέσα ἀπὸ τὴν κρισία τῆς πολιτικῆς. Ἡ πολιτικὴ δείχνει ὅτι περνᾷ μὲ τὸ νὰ προσαρμόζει, νὰ ἀναπροσαρμόζει, νὰ ὑπερτονίζει ἢ νὰ ὑποτονίζει, ἀνάλογα μὲ τίς σκοπιμότητες ποὺ ἐξυπηρετεῖ, τίς ὁποιες ἐκφράσεις του. Ἄν ὁ λαϊκὸς πολιτισμὸς μπορούσε νὰ πάρει ὑπόσταση θάλεγε στὸν καθένα ποὺ ἀπασχολεῖται μ' αὐτὸν «Προχώρα πρὸς τὸ μέρος μου μόνο ἂν ἔχεις καθαρὴ σκέψη καὶ καθαρὰ χέρια...». Μεγάλῃ εἶναι, σὲ τοῦτο τὸ σημεῖο, ἡ καπήλευση. Κι αὐτὸ πολλοὶ τὸ ἀντιλαμβάνονται, μερικοὶ μπαίνουν σὲ σκέψη κι ἐλάχιστοι εἶναι ἐκεῖνοι ποὺ ἀντιδρῶν, δηλαδὴ ποὺ συνειδητοποιοῦν πόσο ἐξόριστος νοιώθει κανεὶς, κι ἀλώσιμος, ἂν ἀποκοπῇ ἀπ' τίς ρίζες του. Παίξει μεγάλο ρόλο ὅτι ὁ συγγραφεὺς αὐτοῦ τοῦ βιβλίου, ὁ Ἰ. Μ. Χατζηφώτης, ἔχει υἱοθετήσῃ, ἀπόλυτα, τίς προγραμματικὲς (ἂς τίς ἀποκαλέσουμε ἔτσι) ἀρχὲς τοῦ Συνδέσμου Ἀπανταχοῦ Καστελλοριζίων «Ὁ Ἅγιος Κωνσταντῖνος».

Μπορεῖ ἔνα θέμα, ποὺ ἀναφέρεται στὸν λαϊκὸ μας πολιτισμὸ, νὰ γίνεи

ἀντικείμενο μελέτης. Πάνω απ' όλα, όμως, αυτός που θα το μελετήσει πρέπει να νάναι κοντά σ' αυτό. Να πιστεύει σ' αυτό. Να μη μένει ένας στεγνός μελετητής. Γιατί ό,τι θα διαγράψει θάναι κάτι που θα το λείπει ή ψυχή. Κι αυτός που καταπιάνεται με θέματα του λαϊκού μας πολιτισμού πρέπει, σάν απόδειξη εσώτερης ανάγκης, να δένει την ψυχή του με την ψυχή αυτού του λαϊκού πολιτισμού. Έδω δέν ισχύει ή ούδετερότητα. Κι ούτε μπορεί να υπάρξει. Γι' αυτό και μέσα σέ τοῦτο τό βιβλίό έχουμε ουσιαστική σύνδεση τῆς ψυχῆς τοῦ ἐρευνητῆ - μελετητῆ καί τῆς ψυχῆς τοῦ θεματός του. Μόνο μ' αὐτόν τὸν τρόπο ή διάσωση τῶν στοιχείων που ἐκφράζουν τὸν λαϊκό πολιτισμό γίνεται γέφυρα, απ' ὅπου ὁ ἄνθρωπος ἐπιστρέφει στίς ρίζες του, γιά νά πάρει απ' αὐτές δυνάμεις, ἔτσι που νά συνεχίσει τό ταξίδι του μέσα στό χρόνο.

Ἡ πίστη τοῦ συγγραφέα στό θέμα του φαίνεται απ' τὸν Πρόλόγό του: Πρόλογος μετρημένος, δεμένος γερὰ με ἐπικές καί λυρικές ἀνατάσεις. Πρόλογος, ὅπου με σαφήνεια ὁ ἀναγνώστης κατατοπίζεται πάνω στό γιατί, πάνω στό πῶς. Ἰσοκρατική, μπορούμε νά ποῦμε, ἐδῶ, ή θέση: «Βουλευόμενος παραδείγματα ποιοῦ τὰ παρεληλυθότα τῶν μελλόντων» (Πρὸς Δημόνικον, 9 C).

Ἐχει πλησιάζει ὁ συγγραφέας τὸν πυρήνα τοῦ θεματος. Ἐπιβεβαίωση ή διαίρεση τοῦ ὕλικου που συνθέτει τό βιβλίό του.

Ὁ συγγραφέας διαιρεῖ τό ὕλικό αὐτό σ' ἑπτὰ μέρη: Ἑτυμολογία, Ἱστορία, Θρησκευτική, Κοινωνική, Καθημερινή ζωή, Ἑορτές, Μνημεῖα λόγου.

Θά ποῦμε ἀπὸ τὴν ἀρχή: ὁ συγγραφέας δέν μένει στό χώρο τῆς συλλογῆς, γίνεται, μετὰ τὴ συλλογὴ τοῦ ὕλικου, ἀνατόμος. Τὸ χαρακτηριστικό, ἐδῶ, εἶναι ὅτι δέν κλείνει τὴν θύρα τοῦ ἐργαστηρίου του. Ἐξετάζει τό ὕλικό ἀφήνοντάς τὴν ἀνοικτή. Ἀπόδειξη τό γερὸ τοῦ βιβλιογραφικοῦ του ὀπλισμοῦ καί τό πλούσιο τῶν παραπομπῶν, τῶν ὑποσημειώσεων καί τῶν ἐρμηνειῶν που συνοδεύουν τό κείμενό του. Ἐνα κείμενο που μᾶς ἐπιτρέπει νά παρακολουθήσουμε τὴν πορεία τοῦ λαϊκοῦ πολιτισμοῦ τοῦ Καστελλορίζου με μιὰ φορὰ ἐκ τῶν ἔξω πρὸς τὰ ἔσω.

Ἡ φορὰ βεβαιώνεται ἀπὸ τὴν πρώτη του ἐνέργεια: τὴν ἐτυμολογία τοῦ ὀνόματος «Καστελλόριζο». Ἡ ἐτυμολογία (κλειδί γιά ν' ἀναζητήσουμε τὴν προέλευση τοῦ ὀνόματος, τὴν πρώτη του ρίζα) παίρνει μορφή τελετουργική. Πλησιάζονται οἱ πηγές, γραφτὲς κι ἄγραφτες, διασταυρώνονται οἱ θέσεις καί τελικὰ βγαίνει τό συμπέρασμα που δέν ἐπιδέχεται ἀντίρρηση. Κι αὐτὸ ἀποδεικνύει ὅτι ἀπὸ τὰ προομηρικά χρόνια τό νησί ἐκαλεῖτο, ὡς τὰ ρωμαϊκὰ «Μεγίστη» (ἀπὸ τό μέγεθος, σάν μεγαλύτερο ἀπὸ τὰ γύρω του νησιά) κι ἀπὸ τὰ μεσαιωνικὰ (βυζαντινὰ) κι ἐδῶ «Καστελλόριζο» (ἀπὸ τὴν ὕψὸς τοῦ χώρου καί τοῦ κάστρου του, τοῦ καστέλλου). Συγκλονιστική ή ἀποκάλυψη ὅτι ὁ κάτοικος τοῦ νησιοῦ ἔδωσε σ' αὐτὸ ὄνομα με βάση τὰ ἐκδηλα φυσικὰ του προσόντα.

Ὁ συγγραφέας, μετά, προκειμένου νά μᾶς διαγράψει τὸ θρησκευτικό, κοινωνικό καὶ καθημερινὸ περπάτημα τῆς ζωῆς πάνω στὸ νησί, κάνει ἀναφορά στὴν ἱστορία του. Πρέπει κι ἐδῶ νά κάνουμε μιὰ ἄλλη διευκρίνιση: ὁ συγγραφέας δὲν ὑποδύεται τὸν ἱστορικό. Πλησιάζει τὴν ἱστορία — στέκεται σὲ κύριες θέσεις της, ἀλλὰ δὲν χωρεῖ σὲ ἀναλύσεις. Ἀπόδειξη ὅτι ἀφιερώνει στὴν ἱστορία τοῦ νησιοῦ μόνο 38 σελίδες (15 - 52) ἀπὸ τίς 256 πού συνθέτουν τὸ βιβλίό του. Τὸ σμικρὸ, ἐδῶ, δὲν σημαίνει ἀδιαφορία: δὲν εἶναι μέσα στίς διατεταγμένες ἢ ἐνδελεχῆς ἀναφορὰ στὴν ἱστορία. Εἶναι ἓνα «στασίμιο», δίκην «στασίμου» ἀρχαίας τραγωδίας γιὰ νά βοηθηθεῖ ὁ ἀναγνώστης σὲ μιὰ οὐσιαστικὴ προσέγγιση τοῦ κύριου θέματος. Τὸ ὅλο, σ' αὐτὴ τὴν ἀναφορὰ εἶναι, παρὰ τὸ σύντομο πού τὴ διακρίνει, ἀπόλυτα τεκμηριωμένο. Παρέχονται, ἔτσι, ὅλα τὰ βασικὰ στοιχεῖα πού βοηθοῦν, στὸ περαιτέρω, δηλαδὴ μὲ τὴν ἐπισήμανση μπορούμε νά κατανοήσουμε ὅλο τὸ ἐσωτερικὸ πλέγμα, αὐτὸ πού δηλώνει, καθαρὰ, ἀπὸ τὴν πλευρὰ τοῦ λαϊκοῦ πολιτισμοῦ, τὴν κίνηση τῆς καταγωγῆς, τῆς πίστεως, τῆς γλώσσας, τοῦ ἔθιμου, τῆς φύσης τῶν ἀνθρώπων, τῆς φθορᾶς τους πρὸς τὸ ἀπομένον ἀπὸ τὴν κίνηση μὲ ἀποτυπωτικὰ μέσα τίς κάθε εἰδους ἐκδηλώσεις πού ἀκολουθοῦν τὴ γέννηση, τὴ σύζευξη, τὸ θάνατο, τὴ χαρὰ καὶ τὴ λύπη κι ἀκόμα τὸ φτάσιμο ὡς ἐκεῖ ὅπου ἀπὸ τὴν κίνηση τρέφεται ὁ κύκλος τῶν ἐορτῶν καὶ θεμελιώνονται τὰ μνημεῖα τοῦ λόγου (μῦθοι, θρύλοι, παραδόσεις, ἀφορισμοί, δοξασίες κ.λπ.).

Ἐχει, ἔτσι, ὁ ἀναγνώστης, μπρὸς στὰ μάτια του, ὅ,τι συνθέτει τὸν λαϊκὸ πολιτισμὸ τῶν Καστελλοριζιῶν. Καὶ τὸ κυριώτερο: μέσα γιὰ νά ἀποφύγει τὴν παρερμηνεῖα καὶ νά σεβασθεῖ τίς ρίζες του. Γιατὶ ὁ λαϊκὸς πολιτισμὸς μεταβιβάζεται — δὲν κόβεται οὔτε ράβεται σὲ μέτρα. Ἄν ἄλλως εἶχαν τὰ πράγματα δὲν θὰ ὑπῆρχε. Παύει νά ὑπάρχει μόνο ὅταν οἱ ρίζες κοποῦν, ὅπως συμβόλευε ὁ Δημάρατος τὸν Ξέρξη. Κι ὅπως ἐπιχειρεῖται νά γίνεῖ ἀπὸ ἄλλους, μέσα στὴ ροὴ τοῦ χρόνου, Δημάρατους. Βασικὴ θέση, ἐδῶ: ὁ λαϊκὸς πολιτισμὸς τοῦ Καστελλοριζοῦ εἶναι «ὑπόλοιπο» (μετὰ τὴν ἀφαίρεση ἐκ τοῦ γενικοῦ, κατὰ Ἀναξίμανδρο) καὶ «καταλειπόμενο» (μετὰ τὴν ἀναίρεση τῆς ἀλήθειας, κατὰ Πολύβιο) τοῦ καθόλου ἐλληνικοῦ χώρου.

Βρῆκε, χωρὶς κολακεία, αὐτὸς ὁ λαϊκὸς πολιτισμὸς, στὸν Ἱ. Μ. Χατζηφώτη τὸν ποιητὴ-ἀναπλαστή του. Κάνουμε τὴν παρατήρηση γιὰτὶ ὁ λόγος τοῦ συγγραφέα ἀπλώνεται μὲ ποιητικὴ διάθεση καὶ μ' αὐτὴ πλησιάζεται, ἐξετάζεται, ὀριοθετεῖται καὶ ἐρμηνεύεται, σὲ βάθος καὶ πλάτος, ὁ λαϊκὸς πολιτισμὸς τοῦ Καστελλοριζοῦ. Καὶ δὲν εἶναι ἀνεδαφικὸς αὐτὸς ὁ ποιητικὸς λόγος. Κάπου διαβάζουμε τὴν ἐξομολόγηση τοῦ συγγραφέα: «Μὲ τὸ Καστελλοριζο, πρέπει νά πῶ, μὲ ἐνώνει ὁ πιὸ ἱερὸς δεσμός, ὁ δεσμός τοῦ αἵματος». Ἀλλὰ κι ἐδῶ χρειάζεται μιὰ διευκρίνιση: ὁ δεσμός τοῦ αἵματος, πού μεταβάλλει τὸ συγγραφέα σὲ ποιητὴ, δὲν σημαίνει μείωση τῆς ἀποστολῆς του ὡς ἐρευνητή. Ὁ συγγραφέας δὲν κλείνει τ' αὐτιά. Τὰ κρατᾷ ἀνοιχτὰ πρὸς ὅλες

τις κατευθύνσεις. Τὸ κυριώτερο δὲν παρασύρεται ἀπὸ μέθη. Ξεκινᾷ ὡς ἐρευνητῆς καὶ καταλήγει ὡς μελετητῆς. Καὶ δὲν ἔχει σημασία ἡ διακήρυξή του: «Στὸ βιβλίο μας δὲν κάναμε λαογραφικὴ σπουδὴ. Σκοπὸς μας δὲν ἦταν ἡ σχολαστικὴ ἀνατομία τοῦ λαϊκοῦ πολιτισμοῦ τοῦ Καστελλόριζου. Ἀλλὰ ἡ σύνθεσή του, τὸ πανόραμα ἐκεῖνο τῆς πλούσιας καὶ πολυτάραχης ζωῆς του» (σελ. 7).

Θὰ ποῦμε: συχνὰ ἡ ἀπομόνωση τῶν λαογραφικῶν στοιχείων καὶ ἡ ἀποσύνδεσή τους ἀπὸ τὸ ὅλο, στὸ ὄνομα μιᾶς ειδικολογίας, ἀντὶ νὰ διασώσει κατὰστρέφει. Ὁ συγγραφέας σωστὰ ἀκολούθησε τὸν συνθετικὸ, τὸν πανοραμικὸ δρόμο ποὺ ὁδηγεῖ στὸν λαϊκὸ πολιτισμὸ τοῦ Καστελλόριζου. Ἐτσι ὁ ἀναγνώστης ἔχει μπροστά του ἓνα κείμενο, γραμμμένο μὲ πηγαία ποίηση, γραμμμένο μὲ σεβασμὸ στὴν πηγή, γραμμμένο μὲ καταφυγὴ (σχολαστικὴ) στὴν τεκμηρίωση. Γι' αὐτὸ κι ὅταν ἀρχίζει νὰ τὸ διαβάσει δὲν πλήττει. Ξεκουράζεται. Μορφώνεται. Προβληματίζεται. Τί μένει νὰ ποῦμε; Κάτι ἀπλό: Μακάρι καὶ τ' ἄλλα ἀδελφία του νησιὰ νὰ βροῦν τοὺς συγγραφεῖς τοῦ δικοῦ τους λαϊκοῦ πολιτισμοῦ μὲ τὸν ἴδιο τόνο, τὴν ἴδια ζέστη, τὴν ἴδια πίστη κι ἀγάπη.

ΑΓΓΕΛΟΣ ΦΟΥΡΙΩΤΗΣ

Γ' ΣΥΜΠΟΣΙΟ ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΟΥ

(Κάλυμνος, 24 - 28 Αὐγούστου 1983)

Τὰ ἐπιστημονικὰ Συμπόσια Δωδεκανήσου (Ἀρχαιολογίας — Γλωσσολογίας — Γραμματολογίας — Ἱστορίας — Λαογραφίας) μετὰ τὴν κατὰ πάντα ἐπιτυχή πραγμάτωση τοῦ Γ' Συμποσίου στὴν Κάλυμνο (24 - 28 Αὐγούστου 1983) στὴν αἴθουσα τοῦ Ἀναγνωστηρίου «Αἱ Μοῦσαι» ποὺ εἶχε τὴν ὁργάνωσή του σὲ συνεργασία μὲ τὴ Στέγη Γραμμάτων καὶ Τεχνῶν Δωδεκανήσου εἶναι πιά θεσμός. Χαρακτηριστικὰ ἀναφέρομε ὅτι τὸ Δ' Συμπόσιο θὰ πραγματοποιηθεῖ — ὕστερα ἀπὸ πρόταση τῆς Ἐπιτροπῆς Συμαϊκῶν Ἐκδόσεων, ποὺ μαζὶ μὲ τὰ δύο προηγούμενα Σωματεῖα καὶ τὴ Δωδεκανησιακὴ Ἱστορικὴ καὶ Λαογραφικὴ Ἑταιρεία, τὴν Ἑταιρεία Κυρπαθιακῶν Μελετῶν, τὴν Ἑταιρεία Νισυριακῶν Μελετῶν καὶ τὸν Πνευματικὸ Ὅμιλο Κώων «Ὁ Φιλητάς» ἀποτελοῦσαν τὴν ὁργανωτικὴ ἐπιτροπὴ τοῦ Γ' Συμποσίου — μετὰ ἀπὸ δύο χρόνια στὴ Μονὴ Πανορμίτη Σύμης.

Σὲ τοῦτο συνέβαλε ἐξαιρετικὰ ἡ λαμπρὴ διοργάνωση τοῦ Γ' Συμποσίου ἀπὸ τὸ Ἀναγνωστήριο Καλύμνου ποὺ μὲ τὴ συμπαραστάση τῆς Νομαρχίας Δωδ/νήσου, τῆς τοπικῆς Ἐκκλησίας, τοῦ Δήμου Καλύμνου καὶ τῆς Στέγης Γραμμάτων καὶ Τεχνῶν Δωδεκανήσου εξασφάλισε στὸ Συμπόσιο τὰ πλαίσια γιὰ νὰ κινηθεῖ ἀπερίσπαστα στὸ καθαρὰ ἐπιστημονικὸ πεδίο.

Ζεστή φιλοξενία, υποδειγματικός χώρος συνεδριών, πολιτιστικές εκδηλώσεις στο περιθώριο του Συμποσίου κ.λπ. βοήθησαν στο να εδραιωθεί στην Κάλυμνο ο θεσμός και να περάσει σε μία ώριμη φάση.

Βέβαια πάνω απ' όλα πρέπει να τοποθετηθεί η αξιόλογη πνευματική συμβολή του συνόλου σχεδόν των Δωδεκανησίων έρευνητών και επιστημόνων.

Σημαντικά υπήρξαν και τα πορίσματα που εξέδωσε το Γ' Συμπόσιο Δωδεκανήσου στην Κάλυμνο. Τα παραθέτουμε στη συνέχεια:

«1) Έξαιρεί τη σημασία αυτών των συναντήσεων, που με τις επιστημονικές ανακοινώσεις συμβάλλουν στη μελέτη της Ιστορίας και του λαϊκού πολιτισμού της Δωδεκανήσου και την προβολή της ελληνικότητας του τόσο εύαισθητου αυτού αίγαιοπελαγίτικου χώρου.

2) Εύχεται οι συναντήσεις αυτές να γίνονται συχνότερα και να καθιερωθούν σε θεσμό, που θα μάς μαζεύει κάθε φορά και σε άλλο νησί του Δωδεκανησιακού συμπλέγματος από το μακρινό Καστελλόριζο μέχρι την άκραία Κάσο, που τόσο χρειάζονται τέτοιες πνευματικές παρουσίες και αποδέχεται πρόταση της επιτροπής Συμαϊκών Έκδόσεων, το προσεχές Συμπόσιο να γίνει στη Σύμη.

3) Εύχαριστεί την Πολιτεία για την οικονομική στήριξη αυτού του Συμποσίου και ελπίζει ότι θα την έχει και στο μέλλον, για να μπορέσει ο τόσο χρήσιμος αυτός θεσμός να γίνει πραγματικότητα.

4) Εύχαριστεί ιδιαίτερα τους εισηγητές του Συμποσίου, που με τις επιστημονικές τους ανακοινώσεις το καταξίωσαν και έδωσαν στους οργανωτές του το κουράγιο να συνεχίσουν την προσπάθεια.

5) Διαπιστώνει το αναπλήρωτο κενό, γιατί από το σημερινό Συμπόσιο λείπουν οι άκτορες πνευματικοί συνεργάτες των προηγούμενων Συμποσίων, Νικήτας Σακελλαρίδης, Αλέξανδρος Καρανικόλας και Νικόλας Ζάρακας, που τόσα πρόσφεραν στον πνευματικό τομέα της Δωδεκανήσου, τιμᾷ δὲ ιδιαίτερα τη μνήμη τους.

6) Υιοθετεί τις προτάσεις για τα πολιτιστικά ζητήματα, που αναφέρονται συγκεκριμένα στο Πανεπιστήμιο του Αιγαίου (δημιουργία Σχολών στη Δωδεκάνησο), στην επάνδρωση του Ιστορικού Αρχείου Δωδεκανήσου, στη συγκέντρωση και καταγραφή του αρχαικού υλικού της περιοχής, στην ενίσχυση του Δωδεκανησιακού Ίδρυματος υποτροφιών, στην προστασία των παραδοσιακών οικισμών της Δωδεκανήσου (Καλύμνου, Ασφενδιού κ.λπ.) καθώς και των στοιχείων της πολιτιστικής μας κληρονομιάς. Επίσης στην ενίσχυση της ιστορικής έρευνας με την καθιέρωση κινήτρων, στην οικονομική ενίσχυση των πνευματικών Συλλόγων και Έταιρειών Μελετών της Δωδεκανήσου, και εξουσιοδοτεί τη Στέγη Γραμμάτων και Τεχνών Δωδεκανήσου να προωθήσει

στις ἀρμόδιες κρατικές ὑπηρεσίες ὅλα τὰ θέματα ποὺ κατατέθηκαν σὰν προτάσεις στὸ Προεδρεῖο καὶ ἐγκρίθηκαν.

7) Ἐκφράζει τὶς εὐχαριστίες του γιὰ τὴν οἰκονομικὴ συμπαράσταση καὶ φιλοξενία ποὺ πρόσφεραν ἡ Νομαρχία Δωδεκανήσου, ὁ Δῆμος Καλύμνου, ἡ Ἱερὰ Μητρόπολη Λέρου καὶ Καλύμνου, καὶ τὸ Ἀναγνωστήριο «αἱ Μοῦσαι», γιὰτὶ χωρὶς τὴ συμπαράστασή τους δὲν θὰ γινόταν πραγματικότητα αὐτὸ τὸ Συμπόσιο.

8) Ἐκφράζει τέλος τὶς εὐχαριστίες του πρὸς τὸ κοινὸ τῆς Καλύμνου, ποὺ ἀγκάλιασε μὲ ζεστασιὰ τὸ Συμπόσιο καὶ τὸ παρακολούθησε μὲ ἰδιαίτερο ἐνδιαφέρον.

Κάλυμνος 27 Αὐγούστου

Ὁ Πρόεδρος τοῦ Συμποσίου:

Καθηγ. Μ. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ

Ἀκαδημαϊκός

Τὰ μέλη τοῦ Προεδρείου:

Γ. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΔΗΣ

Πρόεδρος Ἀναγνωστηρίου Καλύμνου «Αἱ Μοῦσαι»

ΗΡ. ΚΑΡΑΝΑΣΤΑΣΗΣ

Δωδεκανησιακῆς Ἱστορικῆς καὶ Λαογραφικῆς Ἑταιρείας

Ι. Μ. ΧΑΤΖΗΦΩΤΗΣ

Πρόεδρος τῆς Ἐπιτροπῆς Συμαϊκῶν Ἐκδόσεων

ΝΤΙΝΟΣ ΜΕΛΑΣ

Τῆς Ἑταιρείας Καρπαθιακῶν Μελετῶν

Κ. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΔΗΣ

Ἀντιπρόεδρος τῆς Ἑταιρείας Νισυριακῶν Μελετῶν

Μ. ΧΑΤΖΗΑΝΤΩΝΙΟΥ

τοῦ Πνευματικοῦ Ὁμίλου Κώων «Ὁ Φιλητᾶς»

ΜΙΛΤ. ΛΟΓΟΘΕΤΗΣ

Πρόεδρος τῆς Στέγης Γραμμάτων Τεχνῶν Δωδεκανήσου.

Στὴν ἐναρξὴ τῶν ἐργασιῶν τὴν Ἐπιτροπὴ Συμαϊκῶν Ἐκδόσεων ἐκπρόσωπησε ἡ Γραμματεὺς τῆς κ. Μαρία Βολανάκη καὶ στὴ λήξῃ ὁ Πρόεδρός τῆς κ. Ἰ. Μ. Χατζηφώτης, ὁ ὁποῖος κι ἔκανε ἀνακοίνωση ποὺ δημοσιεύεται σ' ἄλλες σελίδες. Ὑπῆρχε ἐπίσης ἀνακοίνωση τοῦ κ. Γ. Βεργωτῆ μὲ θέμα «Τὸ Εὐαγγελιστάριο Σύμης τοῦ 12ου αἰῶνα». [Σ.τ.Σ.]

ΧΟΡΗΓΟΙ ΤΩΝ ΣΥΜΑΓΙΚΩΝ ΕΚΔΟΣΕΩΝ*

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

Ἰ. Μονὴ τοῦ Ταξιάρχῃ Μιχαήλ τοῦ Πανορμίτη. Ἐθνικὴ Τράπεζα Ἑλλάδος (Διεύθυνση Δημοσίων Σχέσεων). Κοινωνικὸς Σύλλογος Συμαίων Πειραιῶς ὁ Πανορμίτης. ΚΕΜΕ—Ἑπουργεῖο Ἐθνικῆς Παιδείας καὶ Ὁρησκευμάτων.

Ἀγαπητίδης Ἀγαπητός, Ρόδος
Ἀγαπητίδης Ἀντώνιος, Ρόδος
Ἀγαπητίδης Γεώργιος, Ἀθήνα
Ἀγαπητίδης Γιάννης, Ρόδος
Ἀγαπητίδης Κώστας, Ἀθήνα
Ἀγαπητίδης Νικήτας, Ἀθήνα
Ἀγαπητίδης Σωτήριος, Ἀθήνα
Ἀγγελῆ - Γεωργίου Μαριάνθη, Ἀθήνα
Ἀγγελῆ - Κουρνέτα Φωτεινὴ, Ἀθήνα
Ἀγγελίδης Γ. Ἀντώνιος, Σύμη
Ἀγγελίδης Δημήτριος, Πειραιᾶς
Ἀγγελίδης Μιλτιάδης, Καλλιθέα
Ἀγγελίδης Μιχαήλ, Πάτρα
Ἀθανασάκη Ἐλευθερία, Ἀθήνα
Ἀλεξόπουλος Κων/νος, Ν. Φάληρο
Ἀλιπράντης Θεολόγος, Ἀθήνα
Ἀνδρεάδης Παντελῆς, Ἀθήνα
Ἀνδρεάδου - Λυκοπάντη Σεβαστή, Πειραιᾶς

Ἀνδριωτάκη - Καλογεροπούλου Δούκισσα, Πειραιᾶς
Ἀνδριωτάκης Γεώργιος, Ρόδος
Ἀνδριωτάκης Χριστοφόρος, Κηφισιά
Ἀντωνάκης Γιάννης, Ἐλευσίνα
Ἀντωνιάδης Κων/νος, Σύμη
Βαϊνδιρλῆς Ἀθανάσιος, Ἀθήνα
Βαλσάμη Μαρία, Ν. Ψυχικὸ
Βαλσάμης Εὐάγγελος, Ν. Σμύρνη
Βαλσάμης Σταῦρος, Πειραιᾶς
Βαλσάμης Φιλήμων, Κηφισιά
Βαρλᾶς Παναγιώτης, Ν. Χαλάνδρι
Βεργωτῆς Γεώργιος, Θεσ/νίκη
Βιτσαρᾶς Δομέτιος, Ἀμερικὴ
Βογιατζῆ Ἀναστασία, Καλλιθέα
Βογιατζῆς Ν. Ἰωάννης, Ἀθήνα
Βογιατζῆς Ἀν. Μιχαήλ, Ρόδος
Βολονάκη Εὐαγγελία, Ρόδος
Βολονάκη Ν. Μαρία, Ἀθήνα

* Παράθετουμε τὰ ὀνοματεπώνυμα, μὲ σειρά ἀλφαβητικὴ, μὰζι μὲ τὸν τόπο διαμονῆς τῶν συμπατριωτῶν μας, οἱ ὁποῖοι μὲ τίς γενναϊὸδωρες εἰσφορὰς τοὺς γιὰ τίς «Παροιμίες καὶ Παροιμιακὲς φράσεις ἀπὸ τῆς Σύμης» ἔκαμαν δυνατὴ τὴν ἐκδοσὴ τοῦ τόμου αὐτοῦ βοηθώντας ἔτσι τὴν πραγμάτωσιν τῶν σκοπῶν τῆς Ἐπιτροπῆς Συμαϊκῶν Ἐκδόσεων. Πρῶτοι ἐκτὸς σειρᾶς, ὅπως εἶναι εὖλογο, καταχωρίζονται ἡ Ἰ. Μονὴ Πανορμίτη καὶ οἱ Ὀργανισμοὶ καὶ Σύλλογοι ποὺ μᾶς ἐνισχύουν μὲ ἀξιώλογες εἰσφορὰς. Ὅλους εὐχαριστοῦμε θερμότατα. [Ε.Σ.Ε.].

Βολονάκης 'Ι. Γεώργιος, Πειραιάς
Βολονάκης 'Ελευθέριος, Ρόδος
Βολονάκης 'Ιωάννης, Πανορμίτης
Βολονάκης Κ. 'Ιωάννης, Ρόδος
Βολονάκης Μ. 'Ιωάννης, Ρόδος
Βολονάκης Στ. Λουκάς, 'Αθήνα
Βολονάκης Κ. Μιχαήλ, Αιγάλεω
Βολονάκης Μιχ. Νικόλαος, Ρόδος
Βρατσάνου 'Ελένη, Π. Ψυχικό
Βροῦχος Γεώργιος, Ρόδος

Γαλαντῆς Νικόλαος, 'Αμερικὴ
Γεδεών - Καρανικόλα Σοφία, 'Αθήνα
Γεννηματῶ Φωτεινή, 'Αθήνα
Γερόλυμος Μιχαήλ, 'Ηράκλειο Κρή-

της
Γερολύμου Βενετσάνα, Φλωρεντία
Γεωργᾶς Γεώργιος, Ρόδος
Γεωργᾶς 'Ηλίας, Ρόδος
Γεωργᾶς Νικήτας, Φιλοθέη
Γεωργᾶς Νικόλαος, 'Ασφενδιοῦ -
Κῶς

Γεωργιάδης Θεμιστοκλῆς, 'Αθήνα
Γεωργιάδης Μερκούριος, 'Αθήνα
Γιαννέσκος Σταῦρος, Πειραιάς
Γιδόπουλος 'Ιωάννης, Σπέτσες

Δημητρίου Κόμισσα, 'Αθήνα
Διακίδης Μιχαήλ, Ρόδος
Διακογιάννης 'Ελευθέριος, 'Αθήνα
Διακογιάννης Σώζων, 'Αθήνα
Διαμαντῆς Βίκτωρ, 'Αθήνα
Δουράκος Μιλτιάδης, Χαλάνδρι
Δράκου - Βαλσάμη 'Αννα, Πειραιάς
Δράκου Θηρεσία, 'Αθήνα

Εὐτυχιάδης Βασίλειος, Ρόδος

Ζάγορας Μιχαήλ, 'Αθήνα
Ζαννῆ Ζηνοβία, Πειραιάς
Ζαννῆ Μαρία, Πειραιάς

Ζαχαριᾶ Μαρία, Φιλοθέη - 'Αθηνῶν
Ζαχαριᾶ Ρίτα, Κ. Χαλάνδρι
Ζαχαρίου Κωστῆς, Ρόδος
Ζαχαρίου - Μαμαλίγκα 'Ελένη, Ρό-
δος

Ζουρούδης Γεώργιος, Σύμη
Ζουρούδης Φ. 'Ηλίας, Ρόδος
Ζουρούδης Νικόλαος, Πειραιάς
Ζουρούδης Τάσος, Παλλήνη - 'Αττι-
κῆς

Ζωγράφος Δημήτριος, 'Αθήνα

'Ηλιάδης Μιχαήλ, Π. Φάληρο
'Ηράκλη 'Εριέττα, Κορυδαλλός

Θεοδώρου Νικόλαος, Σύμη
Θεοχαρίδης Θεοχάρης, Ν. Σμύρνη

Καβαλιέρος Δημήτριος, Καλλιθέα
Καβασίλη Ειρήνη, Πειραιάς
Κακᾶς Μιχαήλ, Ρόδος
Καλάβριας Μιχαήλ, 'Αθήνα
Καλαφατᾶς Πέτρος, Χαϊδάρι
Κάλφας Γεώργιος, Δραπετσώνα
Καντίνου Σέβω, Ρόδος
Καπνουλᾶς 'Ιωάννης, Ρόδος
Καραγιάννη 'Αννα, Ρόδος
Καραγιάννης Σταῦρος, Σύμη
Καρακατσάνη 'Ανθούλα, Χαϊδάρι
Καρακατσάνης 'Ηλίας, Ρόδος
Καρακατσάνης 'Ιωάννης, Ρόδος
Καρανικόλα - Χριστοφῆ 'Αννα, 'Α-
θήνα

Καρανικόλας Σπύρος, 'Αμερικὴ
Καραναστάσης 'Ηρακλῆς, 'Αθήνα
Καραναστάσης Τάσος, 'Αθήνα
Καριώτης Ἐμμανουήλ, Κάλυμνος
Καστρονῆς 'Αθανάσιος, Σύμη
Καστρονῆς Νικόλαος, Σύμη
Κασώτης 'Ιωάννης, 'Αθήνα

Καταξενός Κων/νος, Ν. Πέραμος
 Ἀττικῆς
 Κάτρης Κων/νος, Πειραιᾶς
 Κατριός Ἀγαπητός, Ἀθήνα
 Κατριός Κων/νος, Ἀθήνα
 Κατριός Νικήτας, Ἀθήνα
 Κατσαρᾶ - Βασιλειάδου Ἄννα, Κη-
 φισιά
 Κατσαρᾶς Γεώργιος, Σύμη
 Κατσαρᾶς Λοῖζος, Ρόδος
 Κατσιμπρῆς Γεώργιος, Ἀθήνα
 Κατσιμπρῆς Νικήτας, Ν. Σμύρνη
 Κατσουλάκης Ἐμμανουήλ, Πειραιᾶς
 Κατσουράκης Γεώργιος, Ἀθήνα
 Κατσουράκης Μιχαήλ, Ρόδος
 Κατσουράκης Φώτιος, Πειραιᾶς
 Κλαδάκη - Πατροῦ Ἄννα, Πειραιᾶς
 Κλαδάκη Χάρις, Ἀθήνα
 Κλαδάκης Ἀρσένιος ἱερέας, Σύμη
 Κλαδάκης Π. Κων/νος, Ἀθήνα
 Κλαδάκης Ν. Νικήτας, Ἀθήνα
 Κλαδάκης Φωτεινός, Π. Φάληρο
 Κοντάκης Παντελῆς, Θάσος
 Κοντὸς Δημήτριος, Σύμη
 Κοντοῦ Μαρία, Ἀθήνα
 Κορδώνης Ἰωάννης, Ρόδος
 Κορφιᾶς Γεώργιος, Κάλυμνος
 Κορφιᾶς Στέφανος, Κάλυμνος
 Κοσσυφάκης Ἰωάννης, Πειραιᾶς
 Κουλίδου Φωτεινή, Αἰγάλεω
 Κουμπιάδης Νικόλαος, Πειραιᾶς
 Κουνελλέ Βαλασία, Ρόδος
 Κουτελάκης Χάρης, Ἀθήνα
 Κουτσούκου Φανή, Ρόδος
 Κοφτεροῦ Εἰρήνη, Ν. Ψυχικό
 Κρανίδης Κ. Νέστορας, Χαλάνδρι
 Κρασνοῦ Σέβω, Πέραμα
 Κυπραῖος Θεόδωρος, Ἀθήνα
 Κυπραῖος Θεόδωρος, Ἀμερικὴ -
 Florida

Κυπραίου Καλλιόπη, Μῆλος - Κυ-
 κλάδες
 Κυραμαριός Νικήτας, Πειραιᾶς
 Κυριακᾶκη Τούλα, Κορυδαλλὸς
 Κρικῶνης Δημήτριος, Κορυδαλλὸς
 Κωνσταντινίδης Γεώργιος, Ρόδος
 Κωνσταντινίδης Β. Γεώργιος, Ἀθή-
 να
 Κωνσταντινίδης Ἡλίας, Χολαργός
 Κωνσταντινίδης Μηνᾶς, Ρόδος
 Κωνσταντινίδου Φανή, Σύμη
 Κωνσταντινίδου - Ψωμιάδου Εὐφρο-
 σύνη, Ν. Σμύρνη
 Λαμπαδαρίου Κικλή, Ρόδος
 Λαμπριανός Γεώργιος, Ρόδος
 Λαμπρόγλου Στέργιος, Ἀθήνα
 Λεβεντέρης Γεώργιος, Ἐλευσίνα
 Λεβεντέρης Στάθης, Πορταριά -
 Βόλου
 Λεκούδη Δικαία, Κορυδαλλὸς
 Λεριᾶς Θεόδωρος ἱερέας, Σύμη
 Λογοθέτης Ἡλίας, Σύμη
 Λυκοπάντης Εὐάγγελος, Ἀμερικὴ
 Λυριστῆς Γεώργιος, Πειραιᾶς
 Μαγκαφᾶ Φωφώ, Πειραιᾶς
 Μαγκαφᾶ Χάρις, Ἀθήνα
 Μακρῆς Κων/νος, Ρόδος
 Μακρῆς Νικόλαος, Νίκαια
 Μανδαλιός Ν. Μιχαήλ, Λεμεσός
 Μανδραγός Γεώργιος, Ρόδος
 Μανδραγός Ἐλευθέριος, Βόλος
 Μανδραγός Μιχαήλ, Ἀθήνα
 Μανδραγός Ἰωάννης, Ρόδος
 Μανωλούδη Ἐλένη, Ἀθήνα
 Μαραβέλιας Ἀναστ. ἱερέας, Σύμη
 Μαργαρίτης Γαβριήλ ἀρχιμανδρί-
 τῆς, Πανορμίτης
 Μαρτζοῦκου Ἰουλία, Ἀθήνα

Μαστορίδου Ἀντωνία, Πειραιᾶς
Μαστρονικήτα Μαρία, Ἀθήνα
Μαστῶρος Ἰωαννίκιος, Ἀθήνα
Μαυριὸς Δημήτριος, Ρόδος
Μεγαλούδης Φανούριος, Ν. Φιλοθέη
Μελετίου Ἰωάννης, Θεσ/νίκη
Μηλιᾶς Κων/νος, Μαρούσι
Μιχαηλίδης Μιχαήλ, Λέρος
Μιχαήλου Γεώργιος, Σύμη
Μιχαλάντος Μιχαήλ, Ἀθήνα
Μιχαλαριᾶ - Βογιατζῆ Μαρία, Ρό-
δος

Μιχαλόπουλος Γεώργιος, Θεσ/νίκη
Μιχαλοῦτσος Γεώργιος, Ἐλευσίνα
Μιχαλοῦτσος Γεώργιος, Πειραιᾶς
Μιχαλοῦτσος Κυριάκος, Ἀθήνα
Μιχαλούτσου Φωτεινή, Σύμη
Μοράρης Μιχαήλ, Φιλοθέη
Μοσκιού Μιχαήλ, Ἀθήνα
Μοσκόβης Ἰωάννης, Ἀθήνα
Μοσχόβης Θ. Βασίλειος, Ἀγία Πα-
ρασκευή
Μοσχόβης Θ. Γεώργιος, Ἀθήνα
Μόσχος Μιχαήλ, Πειραιᾶς
Μόσχος Νικήτας, Πειραιᾶς
Μόσχος Νικόλαος, Πειραιᾶς
Μόσχος Φώτιος, Ν. Ἡράκλειο
Μόσχου Κων/νος, Ν. Ἡράκλειο
Μουράλης Νικήτας, Γλυφάδα
Μπακίρης Ἐμμανουήλ, Ἀφάντου -
Ρόδος

Μπιτσικῶκος Νικόλαος, Ἀθήνα
Μπογιάννος Θ., Ρόδος
Μπρουζάκης Τάσος, Ρόδος
Μωραϊτίνη Ε., Δραπετσώνα

Νικολαΐδου Μαρία, Χαϊδάρι
Νικολέττος Φώτιος, Πειραιᾶς
Νικολέττου Καλλιρρόη, Πειραιᾶς
Νικόλης Ἰωάννης, Πειραιᾶς

Νικόλης Ἰ. Μιχαήλ, Ἀθήνα
Νικόλης Φανούριος, Ρόδος
Ντρής Βασίλειος, Πειραιᾶς

Ξανθὸς Ἀνδρέας, Ἀθήνα
Ξανθὸς Ν. Λουκᾶς, Ρόδος
Ξυνιδῆ Κλεοπάτρα, Ἀμερική
Ξυνιδῆς Ἀθανάσιος, Ἀμερική
Ξυπολιτάκης Νικήτας, Κορυδαλλὸς

Οἰκονόμου Ἀργυρώ, Ρόδος
Οἰκονόμου Ἰωάννης, Ἀμερική

Παλιούρη Καλλιόπη, Ρόδος
Π.Α.Ν.Α.Ε., Σύμη
Πανᾶ Ἀθηνᾶ, Ἀθήνα
Παπαδόπουλος Θεόδωρος, Ἀθήνα
Παπαδόπουλος Γρ. Παναγιώτης,
Ρόδος
Παπαθεοδοσίου Θεοδόσιος, Γλυ-
φάδα
Παπακαλοδούκας Κων/νος, Σύμη
Παπαμανώλης Ἐμμανουήλ, Ρόδος
Παπαμιχαήλ (Τραπεζῆς) Μιχαήλ,
Σύμη
Παπαμιχαήλ Μαρία, Ἀθήνα
Παπαμιχαήλ Μερκούριος, Ἐμπω-
νας - Ρόδου
Παπαμιχαήλ Μερκ. Μιχαήλ, Ρόδος
Παπαμιχαήλ Παντελῆς, Ἀθήνα
Παπαντωνίου Ἐλπιδοφόρος, Ἀθή-
να

Παπαντωνίου Μιχαήλ, Χαλάνδρι
Παπαντωνίου Σπύρος, Κερατσίνι
Παπαντωνίου Σωτήριος, Ρόδος
Παπαστεφάνου Εὐστάθιος ἱερέας,
Σύμη
Παπαστεφάνου Σεβαστή, Ρόδος
Παπαφακλῆς Ἡλίας, Πειραιᾶς
Πασχάλης Βασίλειος, Πέραμα

Πασχαλίδης Πασχάλης, 'Αθήνα
Πατατούκος Μάρκος, Σύμη
Πατενιώτης Κοκκιμήδης, Πειραιάς
Πατσάκης Νικήτας, 'Αθήνα
Περίδης 'Αγαπητός, 'Αθήνα
Περίδου 'Ελλη, 'Αθήνα
Πετεινάκη Μαργαρίτα, Γλυφάδα
Πετραδάκης Μιχαήλ, 'Αθήνα
Πετρίδης Φ. 'Αντώνιος, Δραπετσώ-
να

Πετρίδης Γεώργιος, Πειραιάς
Πετρίδης Φωτεινός, 'Ασσηρος -
Λαγκαδά

Πετρίδου Κατίνα, Αιγάνεω
Πετρίδου Μαρίκα, Πειραιάς
Πιζάνιας Νικόλαος, 'Αθήνα
Πίστης 'Ανθιμος, Χαλκίδα
Πινότσης 'Αντώνιος, 'Αθήνα

Ρενιέρη 'Αθηνά, 'Αθήνα

Σακελλαρίδης Παναγιώτης, Ρόδος
Σακελλαρίου Μαρία, 'Αθήνα
Σαλαχούρης Θ. Θεοχάρης, Ρόδος
Σαντορινιός Μιχαήλ, Σύμη
Σαραγᾶ 'Ελένη, Πειραιάς
Σαραγᾶς 'Αντώνιος, Καλλιθέα
Σαράφη - Σκουζή Ματίνα, 'Αθήνα
Σαραφόπουλος Σταμάτιος, Πειραιάς
Σαρρή Χρηστίνα, 'Αθήνα
Σκαράκη Γεωργία, Πειραιάς
Σκευοφύλαξ Μιχαήλ, Γλυφάδα
Σκιαθίτης 'Ιωάννης, Ρόδος
Σκουφάκης Πέτρος, Θεσ/νίκη
Σύκαλλος Μιχαήλ, Κορυδαλλός
Σύκαλλος Νικόλαος, Σύμη
Σύκαλλος Παναγιώτης, Νάξος
Συντιχάκη Φωτεινή, Κορυδαλλός
Σφακιανός Λεωνίδας, Πειραιάς
Σφακιανού Χαριτωμένη, Ρόδος

Τερεζάκης 'Αναστάσιος, 'Αμερική
Τσαβαρή 'Αννα, Σύμη
Τσαβαρής Γεώργιος, Ρόδος
Τσαγγαρινού - Ξενάκη Σεβαστή, Πέ-
ραμα
Τσίκης Γεώργιος, Κορυδαλλός
Τσιμπιδάκης - Τασάκου Εὐαγγελία,
'Αθήνα

Φαρμακίδης Κώστας, Ρόδος
Φαρμακίδης Νούφρης, 'Αθήνα
Φουντουραδάκης Παρασκευᾶς, Με-
λίσσια - 'Αττικής
Φωτάρη Μένη, Πειραιάς
Φωτάρης Μιχαήλ, Ρόδος
Φωτάρης Σταῦρος, Πειραιάς
Φωτάρης Μ. Φώτιος, Ρόδος

Χαβιαρᾶ Γεωργία, 'Αθήνα
Χαβιαρᾶς Δημοσθένης, Σύμη
Χαλκιᾶς Κων/νος ἱερέας, Καναδάς
Χαραλάμπης Τάσος, Ρόδος
Χαραλαμπίδης Χαράλαμπος, 'Αθήνα
Χαραλαμπίδου - Τσιγαρίδου Χρηστί-
να, 'Αθήνα
Χαραμῆ Εὐαγγελία, Κορυδαλλός
Χαρίτου Εἰρήνη, Ρόδος
Χασαπογιάννη Μαρίτσα, 'Αθήνα
Χατζῆ Σεβαστή, 'Αθήνα
Χατζηγεωργίου Γεώργιος, 'Αμερική
Χατζηγιαννάκης Γεώργιος ἱερέας,
Σύμη
Χατζηϊωάννου Γεώργιος, Ρόδος
Χατζηϊωάννου 'Ιωάννης, Βούλα
Χατζηϊωάννου Πέτρος, Πειραιάς
Χατζηϊωάννου Φανή, Τσαγκαράδα -
Βόλου
Χατζηλίης 'Ιωάννης, Χολαργός
Χατζηνικήτας 'Εμμαν., 'Αμερική
Χατζηνικήτας Νικήτας, Ρόδος

Χατζηνικολάου Σεβαστή, Κῶς
Χατζῆς Ἐλευθέριος, Ἀθήνα
Χατζῆς Μιχαήλ, Ἀθήνα
Χατζησταυρίδης Συμεών, Πειραιᾶς
Χατζησταυρίδου Κατίνα, Ἀθήνα

Χατζηφώτης Ἡλίας, Π. Φάληρο
Χατζηφώτης Ἰ.Μ., Ἀθήνα
Χριστοφῆς Ἰωάννης, Π. Φάληρο
Χρυσόχοος Νικήτας, Ἀθήνα
Χρυσόχοος Παρασκευᾶς, Λέρος

ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΣΥΜΑΓΓΕΛΩΝ ΕΚΔΟΣΕΩΝ

ΙΩΑΝΝΗΣ Μ. ΧΑΤΖΗΦΩΤΗΣ	Πρόεδρος
ΜΑΡΙΑ Ν. ΒΟΛΟΝΑΚΗ	Γραμματεὺς
ΙΩΑΝΝΗΣ ΒΟΓΙΑΤΖΗΣ	Μέλος*
ΓΕΩΡΓΙΟΣ Ι. ΚΑΤΣΙΜΠΡΗΣ	»
ΑΝΔΡΕΑΣ ΞΑΝΘΟΣ	»
ΑΝΤΩΝΙΟΣ ΣΑΡΑΓΑΣ	»
ΙΩΑΝΝΗΣ Κ. ΧΑΤΖΗΓΩΑΝΝΟΥ	»

---

* Εκπρόσωπος Κοινωνικοῦ Συλλόγου Συμαίων «Ὁ Πανορμίτης», ὑπὸ τὴν αἰγίδα τοῦ ὁποίου τελεῖ ἡ Ἐπιτροπὴ.

ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΣΥΜΑΓΙΚΩΝ ΕΚΔΟΣΕΩΝ
ΥΠΟ ΤΗΝ ΑΙΓΙΔΑ ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΣΤΑΛΟΓΟΥ ΣΥΜΑΙΩΝ
«Ο ΠΑΝΟΡΜΙΤΗΣ»

ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑΤΑ

Α' ΣΥΜΑΓΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

(Σειρά Συμαϊκών Μελετών)

1. Καρανικόλα Σωτηρίου 'Α.: Τὰ σεβάσματα της λατρείας τῶν Συμαίων, τόμος Α', ἐπιμέλεια Ἀλεξάνδρου Καρανικόλα, 1962, 8ο σελ. 127.
2. Τοῦ ἰδίου: Συμαϊκὸν Ὀνοματολόγιον, ἐπιμέλεια Ἀλεξάνδρου Καρανικόλα, Ἀθήνα 1971, 8ο Μ., σελ. 68 + 4 χ.ἀ.
3. Καρανικόλα Σωτηρίου — Καρανικόλα Ἀλεξάνδρου: Παροιμίες καὶ φράσεις ἀπὸ τῆ Σύμης, Ἀθήνα, 1980, 8ο Μ., σελ. 365.

Ὑπὸ ἔκδοσιν:

4. Κωστῆ Ζαχαρίου: Συμαϊκὴ ἐθιμογραφία.
5. Ἰ. Μ. Χατζηφώτης: Ἱστορία τῆς νήσου Σύμης. Ποίημα χαριέστατον ποιηθὲν ὑπὸ Καλοδοῦκα Πολυνίκους Συμαίου (ἐν Σύμῃ 1885).

Β' ΤΑ ΣΥΜΑΓΙΚΑ

(Ἐπιστημονικὸ Περιοδικὸ Σύγγραμμα)

Τόμος Α' Ἀθήνα 1972
Τόμος Β', Ἀθήνα 1974
Τόμος Γ', Ἀθήνα 1977
Τόμος Δ', Ἀθήνα 1984

